

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**ON-LINE TVORBA V KONTEXTU VÝUKY LITERATURY NA
STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Adéla Šrámková

Učitelství pro střední školy, obor Učitelství českého a ruského jazyka pro SŠ

Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Houdek

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 31. března 2022

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Lukáši Houdkovi za odborné vedení, za pomoc, za velmi milý a vstřícný přístup, za cenné rady, které mi při vypracování diplomové práce poskytl.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK.....	2
ÚVOD.....	3
1 INTERNETOVÁ LITERÁRNÍ TVORBA.....	4
1.1 VÝVOJ ON-LINE LITERATURY	4
1.2 POZICE NOVÝCH MÉDIÍ V INTERNETOVÉ LITERÁRNÍ TVORBĚ.....	7
1.3 MODERNÍ TECHNOLOGIE VE VZDĚLÁNÍ V KONTEXTU ON-LINE LITERÁRNÍ TVORBY	10
2 LITERÁRNÍ EXPERIMENTY	14
2.1 HYPERTEXTOVÁ PRÓZA.....	14
2.2 DIGITÁLNÍ POEZIE.....	17
2.3 TELEGRAFNÍ ROMANCE	19
2.4 VÝCHODISKA DO VÝUKY.....	20
3 BLOGOVÉ ROMÁNY.....	23
3.1 ČESKÉ LITERÁRNÍ BLOGY	23
3.2 AMATÉRSKÁ LITERÁRNÍ FÓRA.....	25
3.3 VÝCHODISKA DO VÝUKY.....	27
4 TVORBA V E-MAILECH	29
4.1 E-MAIL NOVEL.....	29
4.2 ROMÁN V E-MAILECH	30
4.3 VÝCHODISKA DO VÝUKY.....	31
5 SMS ROMÁN	32
5.1 CELL PHONE NOVEL	32
5.2 VÝCHODISKA DO VÝUKY.....	35
6 DISKURS ON-LINE LITERATURY	36
7 ROZBOR TEXTU	41
7.1 JAZYKOVÝ ROZBOR	42
8 SOUČASNÉ POVĚDOMÍ O ON-LINE LITERATUŘE VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ.....	44
8.1 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	44
8.2 CHARAKTERISTIKA VZORKU.....	45
8.3 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	45
8.4 HYPOTÉZY	46
8.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	47
8.5.1 Ověření hypotézy 1	51
8.5.2 Ověření hypotézy 2	53
8.5.3 Ověření hypotézy 3	55
8.5.4 Ověření hypotézy 4	56
8.6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
ZÁVĚR	59
RESUMÉ.....	61
SEZNAM LITERATURY.....	63
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	66
PŘÍLOHY.....	I

SEZNAM ZKRATEK

E-kniha – elektronická kniha

ELO – Electronic Literature Organization

ÚVOD

Diplomová práce mapuje a rozvíjí poznatky o internetové literární tvorbě. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V teoretické části je postupováno od vymezení pojmu internetová literární tvorba, kapitola zahrnuje dílčí problematiku o vývoji on-line tvorby, pozici nových médií v této tvorbě a souvztažnost s moderními technologiemi ve vzdělávání. Dále teoretická část zahrnuje kapitolu Literární experimenty, ve které je podrobněji specifikována problematika hypertextové prózy a digitální poezie. Třetí kapitola pojednává o blogových románech, zahrnuty jsou české literární blogy a amatérská literární fóra. V následujících kapitolách je pojednáváno s hlubší analýzou o tvorbě v e-mailech a o SMS románech. Zmíněné kapitoly jsou v pedagogickém kontextu uzavřeny možnými východisky do výuky v literární výchově. Závěrečný úsek teoretické části tvoří kapitola o diskurzu nad on-line tvorbou.

K diplomové práci náleží taktéž část analytická, ve které je rozboru podroben úryvek z románu Jakuba Češky *Hledání běžeckého těla*. Jedná se o jediné nepřekladové dílo románu v e-mailech v českém prostředí. Textové výňatky jsou charakterizovány ve všech jazykových vrstvách, postupováno je od roviny foneticko-fonologické, morfologické, lexikální až k analýze syntakticko-stylistické.

V praktické části, která zahrnuje výzkumné šetření, je postupováno od metodiky výzkumu, stanoveny jsou dílčí hypotézy a cíl výzkumného šetření, které bylo prováděno pomocí kvantitativní metody dotazníkové. Dotazníkového šetření se účastnilo osmdesát respondentů. Šetření probíhalo současně na třech středních školách. V závěru praktické části jsou uveřejněna získaná data a ověření stanovených hypotéz.

Cílem diplomové práce je zmapování on-line literatury jako celku, specifikace jejích žánrů a charakteristických rysů nejen v českém prostředí, ale v kontextu světově literárním s možnými východisky do výuky. V praktické části je záměrem zmapování povědomí o on-line tvorbě ve školním prostředí českých středních škol a její progresivity v rámci současné české literatury a postoje, které vůči literatuře zauímají nejen žáci, ale i pedagogičtí pracovníci.

1 INTERNETOVÁ LITERÁRNÍ TVORBA

1.1 VÝVOJ ON-LINE LITERATURY

V souvislosti s novými médii začala vznikat i literatura, která se vyznačuje především svou specifickou strukturou i obsahem. Můžeme se setkat i s označením – internetové literární experimenty. Takové označení nezahrnuje kompletní prezentaci tvorby on-line literatury. Strukturou míníme především text, který vzniká v elektronické podobě a obsahem jeho souvislost s možnostmi nových médií.

Výraz on-line označuje stav připojení k internetu, k síti obecně. Internet, dříve označovaný jako Síť (s velkým S), je ve své podstatě vzájemným propojením počítačových sítí pomocí vysokorychlostních datových spojů po celém světě.¹

Pokud do vyhledávače zadáme heslo on-line literatura, bude nejspíše vyhledáno jako souhrn odkazů do elektronických knihoven. Tyto knihovny mají mnoho svých děl přístupny v elektronické podobě. V tomto ohledu jsou díla také on-line, protože nám jsou poskytnuta přímo z webové stránky, ihned jsou ke stažení a můžeme v nich listovat.

Existuje ale i on-line literatura, která vzniká pouze na internetu. Taková díla vyžadují připojení k síti a jejich tvorba probíhá skrze nová média. Tato tvorba je z velké části interaktivní, jelikož do ní zasahuje i čtenář, nebo se alespoň částečně podílí na kontinuitě děje.

Zamysleme se nad předpoklady pro pozitivní přijímání on-line literatury ve výuce. Na 21. Kongresu IBBY, který se konal v roce **1988 v Norsku**, byla zmíněna řada experimentů, při kterých žáci při výuce používali počítač. *„Průzkum 33 výzkumů efektu počítačového vyučování ukazuje, že tento typ vyučování obvykle vykazuje pozitivní efekt, zvláště když jde o mechanické opakování a interaktivní použití počítače.“*² Interaktivní používání počítače je jedním z hlavních aspektů přístupu k on-line tvorbě, protože nová média jsou interaktivní, vstupují do interakce s uživatelem. Tedy výzkum poukazuje na pozitivní efekt počítače při interakci se žáky, a to v oblasti učení. Počítače jsou schopny zprostředkovat informace. Znalosti se pak odvíjí od hloubkového poznání, ve kterém, i když zapomeneme

¹ ROUBAL, Pavel. *Informatika a výpočetní technika pro střední školy: [kompletní látka pro nižší a vyšší úroveň státní maturity]*. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-3228-9, s. 45

² *Dětská literatura a nová média: Referáty a diskusní příspěvky na 21. kongresu IBBY v Oslo*. Společnost přátel knihy pro mládež. Brno: Tisk, s. p., 1988, s. 31

některé z informací, znalost zůstává. Znalosti žáků se často déle uchovávají v povědomí, jsou-li nabyté prakticky. Skrze počítač tak můžeme u žáků dosahovat lepší úrovně znalostí, protože interakcí zprostředkováváme praktickou cestu k osvojení si nových vědomostí. Pro proces učení může být neefektivnější zejména takový postup, při kterém se rozvíjí metakognitivní procesy. Brown (1983) předpokládá, že počítačová technika umožňuje renezanční aktivního učení na školách: *„Jsem přesvědčen, že technika zásadně změní jak využití, tak obsah aktivního učení. Především umožní větší rozsah scénářů aktivního učení a rozšíří typy znalostí, které lze naučit. Především umožní učení a zlepšení metakognitivních schopností – schopnosti uvažovat o myšlení, schopnosti učení, pamatování a diagnostiky.“*³

Pedagogický slovník vymezuje metakognici takto: *„způsobilost člověka plánovat, monitorovat, vyhodnocovat postupy, jichž sám používá, když se učí a poznává. Jde o činnost vědomou, která vede člověka k poznání „jak já sám postupuji, když poznávám svět.“*⁴

Při zvýšené pozornosti k termínu metakognice, snahy propojení s její aplikací v předmětu Český jazyk a literatura, existuje studie Prvky konstruktivismu v oborové didaktice literární výchovy – obsahová analýza. Autoři v kapitole Konstruktivisticky pojatý model didaktické literární komunikace popisují své stanovisko k interpretaci uměleckého díla: *„V návaznosti na konstruktivistické pojetí výuky klademe důraz na zkoumání aktivní konstrukce obsahu četby ve vědomí žáka-čtenáře, resp. na individuální charakteristiky žáků v průběhu recepcce a interpretace uměleckého textu. Žákovská pojetí uměleckého textu proto vnímáme jako nástroje a východiska didaktické interpretace uměleckého textu.“*⁵

K zamyšlení zůstává, zda budou stačit tradiční metody přístupu k textu v oblasti on-line tvorby. Nové čtenářské metody se objevily v návaznosti na současný obraz doby, z každé strany se na nás otevírá velké množství textů. Tyto metody se vyznačují možným povrchoým čtením, tedy může být opomíjena kognitivní činnost, přemýšlení nad myšlenkami v textech. Jedná se o rychlé čtenářské metody: skimming, scanning, search

³ *Dětská literatura a nová média: Referáty a diskusní příspěvky na 21. kongresu IBBY v Oslo*. Společnost přátel knihy pro mládež. Brno: Tisk, s. p., 1988, s. 36

⁴ PRŮCHA, Jan, Jirí MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8772-8, s. 122

⁵ JINDRÁČEK, Václav, Jirí ŠKODA a Pavel DOULÍK. Prvky konstruktivismu v oborové didaktice literární výchovy – obsahová analýza [online]. 2015, 1-18 [cit. 2021-01-02], s. 77. Online dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/ca97/5dfc4efcab99f327f29c02819ef9b4c32b8a.pdf>

reading. Přesto se můžeme domnívat, že aplikace takových metod při práci s on-line literaturou by našla svá uplatnění. Jakob Nielsen, odborník v oblasti užívání webových portálů, si už dlouhá léta klade otázku ohledně čtení na internetu. Z výsledků jeho experimentů je patrné, že jsme schopni během několika sekund přečíst text na webové stránce.⁶

Pokud na text nahlížíme jako na učební materiál, pak podle výzkumu z roku 2012, ve kterém se porovnávaly texty tištěné a elektronické z hlediska porozumění, tak studenti, kteří měli texty tištěné, dosahovali lepších výsledků v porozumění textu.⁷

Je tedy třeba najít cestu, jak číst on-line texty s porozuměním i v on-line prostředí. V mnoha odborných textech zabývajících se myšlenkou on-line čtení se setkáme s názorem, že tradiční přístup k četbě, resp. i metody porozumění nebudou v budoucnu dostatečné. A je tedy potřeba upravit vzdělávací kurikula k podpoře on-line čtení.⁸

Hlavním cílem literární výchovy je vést žáky k četbě, v konstruktivistickém didaktismu všestranně působit na žáka, rozvíjet všechny složky učiva. Jak správně verbalizovat a ohraničit práci s on-line literaturou ve výuce českého jazyka a literatury, zatím zůstává otevřeným dialogem. On-line literatura, stejně tak jako tištěná literatura, by měla žákům pomoci rozvíjet u žáků lásku k četbě. Motivací je zde už samotný fakt, že na tento typ literatury nenahlížíme jako na hotový text, ale jako na text interaktivní. Cesta k četbě tak může být také zprostředkována prakticky, pakliže dovolíme dílu se čtenářem interaktivně komunikovat a vtáhnout ho pomocí nových médií do příběhu. *„Nová média přinesla dětem nové zkušenosti a poznatky a změnila jejich postoje ke knize. Kniha musí držet krok s ostatními médii, jako jsou filmy, stoupla rovněž potřeba ilustrací.“*⁹

Zatím není znám žádný výzkum, který by dokládal, že didaktický konstruktivismus lze aplikovat stejnou měrou v oblasti literatury tištěné jako v oblasti on-line literatury. Je však možno předpokládat, že nalezneme příklady on-line tvorby, ve kterých lze toto tvrzení obhájit. Estetické obsahy textu by tak byly poznávány četbou a didaktickou interpretací.

⁶ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 24

⁷ Tamtéž, s. 29

⁸ Tamtéž, s. 30

⁹ *Dětská literatura a nová média: Referáty a diskusní příspěvky na 21. kongresu IBBY v Oslo*. Společnost přátel knihy pro mládež. Brno: Tisk, s. p., 1988, s. 96

Ve světě se v této souvislosti spíše setkáme s označením Electronic literature, které bývá volně překládáno jako elektronická literatura nebo on-line literatura. Oba termíny jsou si velmi blízké, ovšem odlišují se především tím, že on-line literatura je přístupná pouze s internetovým připojením (např. blogové romány na pokračování), kdežto elektronická literatura je k dispozici i bez internetového připojení (např. e-knihy po stažení). Dále vidíme určité světové tendence ochránit a sbírat elektronická díla, zatímco české prostředí inklinuje spíše k ochraně a sběru děl v rámci oblasti literárních blogů. Ve Spojených státech amerických vznikl web, který nese označení: Electronic Literature Organization. Zaměřuje se na kreativní média a digitální kulturu, a právě na tomto webu jsou nám bezplatně k dispozici poskytnuta díla on-line tvorby (pouze v anglickém jazyce). Tento web ale také zastřešuje zkoumání této literatury a kritiku. ELO je tak jediným vědeckým orgánem v USA, který se věnuje výhradně zkoumání literatury vytvořené pro digitální médium. V rámci této organizace se každý rok pořádají konference a hledají se nové talentované osobnosti, které se mohou stát členy na webové stránce a aktivně přispívat. ELO, které se spolupracuje s mnoha organizacemi, potvrzuje rozsáhlou síť lidí, kteří vytvářejí díla a rostoucí publikum, které díla čte, diskutuje nad nimi a vyučuje kapitoly o elektronické literatuře. V neposlední řadě organizace ELO uděluje i výroční ceny: Cena Roberta Coovera za dílo elektronické literatury, Cena N. Katherine Haylesové za kritiku elektronické literatury a Cena Marjorie C. Luesebrink za kariérní úspěch. A každý rok vyhlašuje vítěze v každé kategorii na svém webu.¹⁰

1.2 POZICE NOVÝCH MÉDIÍ V INTERNETOVÉ LITERÁRNÍ TVORBĚ

On-line literární tvorba je neodmyslitelně spjata s novými médii. Sousloví nová média má v dnešní době již svou stálou pozici v komunikátu, i přes jeho značnou problematiku. Charvát ve své publikaci O nových médiích, modularitě a simulaci podotýká, že nazvání médií novými signalizuje jistý časový úsek, tedy problematičnost starých a nových médií. Je přitom známo, že tento odkaz k nedávné historii je pomíjivý, neboť první počítače vznikaly již v polovině sedmdesátých let dvacátého století. Historie nových médií je

¹⁰ *Electronic Literature Organization: To facilitate and promote the writing, publishing, and reading of literature in electronic media* [online]. Washington State University Vancouver, 2008 [cit. 2021-11-04]

značně zmapována. Ale ani v dnešní době bychom nenašli definici, která by nová média zřetelně vymezila.

Mezi významné a novátorské studie nových médií patří ty, které vznikaly v 60. letech a věnovaly se počítačové komunikaci a textualitě. Studie Teodora Nelsona (1965) nebo Josepha Licklidera (1990). „*S pilotními výzkumy počítačově zprostředkovatelské komunikace, které probíhaly od konce sedmdesátých let a z nichž jsou nejčastěji připomínány práce Starr Roxanne Hiltzové a Murrayho Turoffa (1993 [1978]), Sherry Turkleové (2005 [1984]) a Lee Sproullové a Sary Kieslerové (1986, 1991).*“ Například pak kniha *The New Media* (1984) pracuje jako první s novými médii jako sociotechnickým fenoménem.¹¹

Nová média v souvislosti s texty umožňují rozšířené interakce mezi čtenářem a textem, proto jsou někdy nazývána jako interaktivní. Síťová jsou označována z důvodu vzájemné propojitelnosti k internetu, také se můžeme setkat s nazváním – digitální média.¹²

S rozvojem nových médií texty často mění svou pozici z tištěných na elektronické. Převádění tištěných textů na elektronické je v dnešní době plynulé a soustavné. Tomuto trendu se přizpůsobily i knihovny. Mnoho z nich spolupracuje s internetovými knihovnami či samy svou digitální knihovnu provozují. Převádění tištěných textů na elektronické a následné zapůjčení čtenáři je vnímáno pozitivně, i proto dnes zažíváme velký rozvoj audioknih nebo e-knih. Elektronické knihovny mají své dílčí aplikace, a tak komunikace probíhá pouze skrze nová média, texty jsou pak v naprosté interakci se čtenářem. Pro lepší představu lze uvést do praxe situaci, ve které si čtenář zakoupí na svém mobilním zařízení SMS román, jenž svou strukturou připomíná SMS, a tak je čtení takového románu mnohem autentičtější skrze mobilní zařízení. Podobně by to bylo s romány v e-mailech. Pokud si román zakoupíme jako e-knihu a čteme text prostřednictvím tabletu nebo notebooku, e-mailová korespondence na nás působí přirozeněji, než jak by tomu bylo v tištěné literatuře. V této souvislosti dochází ke stírání hranic, jelikož tiskem on-line literatury se vytrácí její primární estetická funkce, která dá vyniknout textu přednostně v nových médiích.

¹¹ MACEK, Jakub. *Poznámky ke studiím nových médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-2106476-8, s. 29-30

¹² Tamtéž, s. 19

S výše zmíněnými faktory rozvoje on-line literatury můžeme nalézt souvislost i v rychlé adaptaci čtenářů tištěných textů na texty elektronické.

Trend elektronických knih stoupá. V roce 2013 elektronické knihy nedosahovaly ani 1 %, to znamená hodnotu asi 50 milionů Kč. To se může ve srovnání s celkovou částkou knižního trhu 7 miliard může zdát jako zanedbatelné. Avšak dnes trend elektronických knih zažívá velký rozvoj, stejně tak audioknihy.¹³

Při skloubení tradičního přístupu k textům a přístupu k textu v kontextu nových médií je třeba brát v potaz velké množství faktorů. Elektronickou knihu nelze vyprodat, tištěné knihy mohou být v některých případech spojeny s citovým přilnutím, pokud kniha byla zděděna, darována aj. Antikvariát elektronických knih zřejmě také existovat nebude. Ale divadlo nezaniklo, když se rozšířil film, rozšíření televizního vysílání neznamenal zánik rozhlasu, živá hudba nezanikla, když se rozšířily hudební nosiče.¹⁴

V dnešní době vidíme růst v oblasti vizuální a auditivní techniky v kontextu knižního trhu. Pokud on-line literaturu přenášíme do tištěné podoby, ztrácí své sémiotické a estetické funkce. *Katherine Haylesová navrhuje používat pro původní elektronické texty označení „born digital texts“ a rozlišovat tak mezi naskenovanými texty, které se objevují například na Google Books atd., a mezi texty, které byly vytvořeny pomocí digitálního média a jsou určené jen pro toto médium.*¹⁵ V této návaznosti k tištěné a on-line literatuře se snažíme o kontinuitu a účelné předkládání žákům ve školní praxi. Zvykli jsme si komunikovat skrze nová média, komunikujeme novými kódy, přesto stále izolujeme nová média od výuky.

Počítač by měl žákům především zprostředkovat způsoby aktivního učení, aktivní způsoby při přijímání a osvojování si nových znalostí. Pokud omezujeme počítač na povrchové používání, neporozumíme novým tendencím, které nová média prezentují. Nerozvíjíme nové metody při práci s texty a nevedeme svá poznání k porozumění on-line textům. V rámci nich se podílí i technika na celkovém vyznění díla. Je to jeden z možných způsobů nového oslovení potenciálních žáků čtenářů.

Pozice nových médií v on-line literatuře je nezpochybnitelná. Nová média nám otevírají nové možnosti při práci s texty, přesněji spíše novou percepci textu. Při rozvíjení

¹³ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 13

¹⁴ Tamtéž, s. 20

¹⁵ Tamtéž, s. 34

čtenářské gramotnosti a vztahu k četbě by bylo obohacující žákům zprostředkovat autentické texty nejen tištěné, ale i ty elektronické, a to skrze nová média.

1.3 MODERNÍ TECHNOLOGIE VE VZDĚLÁNÍ V KONTEXTU ON-LINE LITERÁRNÍ TVORBY

S nástupem digitalizovaného věku a jeho technologií, které se staly běžnou součástí společenského života, pronikly tyto technologie i do výuk. V povinných i nepovinných předmětech naleznou svá uplatnění.

V publikaci *Počítač jako pomocník učitele* z roku 1997 se dočteme: „*vinou stále přetrvávajícího tradičního pojetí výuky v našich školách nebývá žáky významně využito vyhledávání informací v sítích. Rozvoj didaktického využití internetu ve škole nás tedy v této oblasti ještě čeká.*“¹⁶ Dnes již můžeme konstatovat, že jsme součástí velmi dynamického rozvoje v této oblasti ve školství a mapujeme zmíněnou tendenci jako ustupující, a právě i v rámci on-line literatury dokážeme vhodně včlenit média do výuky.

V tomto ohledu upřednostňujeme také při práci s moderními technologiemi inovativní didaktické metody a postupy. „*Mezi inovativní výukové metody tedy řadíme výukové metody, které Maňák a Švec (2003) označují jako aktivizační výukové metody, tj. výukovou metodu diskuze, situační výukovou metodu, inscenační výukovou metodu, metodu problémové a didaktické hry, a také některé z metody, jež Maňák a Švec (2003) označují jako komplexní výukové metody, tj. skupinovou a kooperativní výuku, partnerskou výuku, individualizovanou výuku, metody kritického myšlení, projektovou výuku, výuku dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích, výuku podporovanou počítačem aj. Inovativní výukové metody jsou charakteristické náročnější přípravou, než je tomu při použití metod klasických, vyžadují většinou materiální zajištění a také postupnou přípravu žáka na tento typ vzdělávání. Žák je ve výuce, v níž se používají inovativní výukové metody, aktivním činitelem celého procesu, převážně se učí samostatným objevováním a zjišťováním si informací, učí se vyhledávat a zpracovávat informace, aktivně spolupracuje s ostatními žáky, učí se týmové práci, organizaci, kooperaci a komunikaci s lidmi v týmu.*“¹⁷

¹⁶ SLAVÍK, Jan a Jaroslav NOVÁK. *Počítač jako pomocník učitele: efektivní práce s informacemi ve škole*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8149-5, s. 43

¹⁷ ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0. s. 181

Z moderních technologií tvoří velké zastoupení interaktivní tabule a data projekторы, ale můžeme se setkat i s tablety, mobilními zařízeními či dalšími elektronickými zařízeními, která jsou ve výuce zakomponována. Otázkou zůstává, jak účelně jsou moderní technologie využívány účelně v rámci didakticky správných přístupů a postupů.

Pokud se zaměříme na interaktivní tabuli, zjistíme, že stejně jako počítač může mít pouze svá povrchová využití, při kterých se spíše než s interaktivní tabulí, setkáme s projekčním plátnem. Avšak vždy záleží na situaci a konkrétní vyučovací jednotce, ve které i využití tímto způsobem může být efektivní. Dále se setkáváme s příklady, ve kterých se v nadšení z různých motivů, animací, hudby stávají prezentace demonstrací efektů více než výukového materiálu. Při práci s interaktivní tabulí a literárními texty můžeme využít propojení, a umožnit tak interakci žáka s textem. Pokud by byl text pouze přepsán do elektronické podoby a promítán na tabuli, existují skryté znaky, které žáci mohou odkrývat, a ve fázi evokace tvořit příběh, který se domnívají, že jim bude prezentován z klíčových slov. Pokud je text vytvořen na webových portálech, blozích, a je text interaktivní, žáci mohou autenticky s texty komunikovat. Protože on-line literatura, jak již bylo zmíněno, se vyznačuje především interakcí mezi autorem díla a čtenářem, který může dílo komentovat a dotvářet jej ze svého úhlu pohledu. Pokud žákům chceme zprostředkovat on-line literaturu, interaktivní tabule jsou velmi vhodným nástrojem pro didakticky účelné využití v hodinách literatury.

Mezi další moderní technologie, které se ve výuce mohou využívat, patří tablety a mobilní zařízení. Opět nalezneme pozitivní i negativní stránky takového využívání. Zaměříme-li se pouze na kontext on-line literatury, otevře se nám prostor pro intenzivní využití. Když vznikl **v roce 2009 první blogový román** od Michala Viewegha, čtenáři do díla vstupovali a pokračovali v tvorbě. Pokud by dnes opět vznikl takový román, do kterého je možné vstupovat, žáci skrze svá mobilní zařízení mohou naznačovat a vymýšlet svá pokračování. Je zde možné navázání pevného vztahu mezi textem, novými médii a čtenářem. Takové pouto se může podílet na spoluutváření pevného vztahu při budování komunikace s dílem a vztahu k on-line literatuře.

Jelikož mobilní zařízení, tablety, čtečky jsou výchozí pro četbu on-line literatury, je vhodné jejich zakomponování do výuky. Při práci s on-line tvorbou jsou ve výuce nezastupitelná

zmíněná elektronická zařízení z důvodu vizualizace, interaktivnosti, multimediality a v neposlední řadě i motivace u žáků.

Moderní technologie otvírají větší prostor, než jsou pouze zmíněná digitální zařízení. Můžeme sem zařadit i využití obrazového materiálu, například sled obrázků, skrze které žáci komponují příběh, vymýšlí komiks – pokud by obrázky byly multimedialní, žáci by mohli své texty vpisovat k obrázkům, a budování vztahu k četbě by bylo založeno na autentické a živé práci s texty.

Komiks se vyznačuje akčností, vizuálností, dialogičností, lineárností aj. Dlouho zůstával opomíjen v odborné literatuře, a to zejména v té naší. Jde přitom o žánr produktivní a variabilní, schopný výrazné tematické i stylové diferenciaci, čtenář zde dostává možnost projektovat se do role hlavní postavy.¹⁸

Využití hudby lze také propojit do hodin literatury velmi kreativně. Moderními technologiemi můžeme utužit vztah k četbě. Moderní technologie nám dopomáhají utvářet celistvý obraz o textu, protože jsme s ním schopni komunikovat skrze naše smysly – zrak, sluch, hmat. Odrážejí i nápomocnou funkci při komunikaci, a tím se podílejí na jejím rozvíjení. Takové využití vede nejen k lepší komunikaci s texty, ale i pochopení.

Učitelé se liší svými postoji k využívání ICT ve výuce. Zásadní přesvědčení, zda moderní technologie využívat, tkví v účelnosti technologií, jak napomáhají studentům k lepšímu pochopení látky. Dnes již můžeme konstatovat, že jsou nápomocny za předpokladu promyšlené struktury vyučovací hodiny, důkladně připravených otázek a řízeného dialogu se žáky. „*Konec konců vývoj všech oborů (tedy i didaktiky) v současné době úzce souvisí s rozvojem ICT a postoje budoucích učitelů k nim tak mohou mít vliv na pojetí předmětu i jeho vyučování.*“¹⁹

Tedy pokud využíváme moderní technologie v hodinách literární výchovy pro demonstraci on-line literatury, je nezbytné mít strukturu řídicích otázek, které povedou žáka ke kritickému uvažování a interpretaci literárního díla. Budeme-li digitální technologie užívat

¹⁸ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1, s. 177

¹⁹ ZOUNEK, Jiří a Martin SEBERA. *SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY: Budoucí učitelé a inovace v oblasti informačních a komunikačních technologií*. Brno, 2005, s. 106

pouze v rámci demonstrace textů, cíl výuky se může minout spíše s cílem využití digitálních médií.

2 LITERÁRNÍ EXPERIMENTY

Nyní nahlédněme blíže pod pokličku on-line tvorby. V odborném komunikátu již literární experimenty nejsou ojedinělým slovním spojením, stejně tak ale ani v jiných komunikátech. V běžném životě se naopak setkáme velmi často s různým pojetím a nahlížením na literární experimenty a můžeme podotknout, že dnes takovou tvorbu můžeme hodnotit jako jakýsi fenomén, který se vyskytl na přelomu tisíciletí. Cesta k takovému označení byla trnitá a dlouhá, přispěla k tomu i obava z plochosti literatury v kontextu nových médií, ale naopak interaktivnost díla nebo právě adorace četným publikem, které si tato tvorba našla, tak ukázala, že vývoj literatury můžeme sledovat i v rámci propojování nových médií s literaturou. Elektronická literatura je vlastně vázána na rychle se vyvíjející digitální estetiku.

On-line tvorba otevřela dveře mnohým autorům. *„Jako první v internetu uviděli příležitost autoři, kteří svůj symbolický kapitál „prohospodařili“ v době normalizace. Tradiční komunikační kanály jim zůstávaly spíše uzavřeny a internet pro ně přinesl naději na překonání tohoto handicapu a očekávání návratu do veřejného literárního diskurzu. Druhou silnou (resp. nejsilnější) skupinou autorů, kteří internetem překonávali svůj handicap, byli naopak autoři, kteří nikdy žádným symbolickým kapitálem nedisponovali a tradiční literární média jim rovněž nedávala mnoho příležitostí k tomu, aby ho získali – totiž autoři amatérští, začínající či neúspěšní.“*²⁰

2.1 HYPERTEXTOVÁ PRÓZA

Ve svých počátcích byla elektronická literatura úzce spojena s literárním hypertextem. Počítač umožňoval nové vykreslení narativních způsobů. V rámci digitálních technologií a jejich rozšiřování zatím nespátřujeme žádné známky ústupu, prakticky se nám do rukou stále dostávají nové trendy v tomto ohledu, nové způsoby, kterými můžeme

²⁰ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 57

umělecké vyjádření ozvláštnit. Co však zůstalo konstantní nejen v kontextu této digitální epochy, ale po celá staletí, je přítomnost literatury.²¹

Hypertexty byly v českém prostředí populární na přelomu tisíciletí mezi literárními a mediálními teoretiky. Avšak toto nadšení netrvalo dlouho, protože se příliš nerozšířily do povědomí čtenářského. Důvody můžeme jen odhadovat, zřejmě se ale jedná o čtenářskou nepřístupnost. Hypertext signalizuje nesequenční psaní, tedy to, které se rozvětjuje, nebo realizuje na žádost uživatele. V českém prostředí nevzniklo velké množství takových textů, které by v sobě uchovávaly literární hodnotu. Spíše se jedná o literární pokusy o elektronické hypertexty. Hypertexty mohou být i tištěné.

„Jako příklady tištěných hypertextů lze uvést např. Bibli či Talmud, Rámájanu či Mahábháratu, Homérovu Odysseu, dále právník kánon a medicínské texty, středověké rukopisy aj. V 18. století se objevuje také první nelineární tištěná beletrie – mezi nejslavnější příklady patří antiromán Laurence Sterna Život a názory blahorodného pana Tristrama Shandyho, který má devět dílů, které vyšly „seriálově“ v letech 1759 až 1767. Ve 20. století vlivem modernismu narůstá počet různých forem nelineární beletrie, jako je například román Vladimira Nabokova.“²²

Zmíněn byl pojem antiromán. Slovník literární teorie vymezuje antiromán takto: *„označení osobitě nového typu románové tvorby několika soudobých francouzských spisovatelů (N. Sarrautová, A. Robbe-Grillet, M. Butor, C. Simon, R. Pinget aj.), vznikající zhruba od první pol. 50. let do současnosti. (...) Všichni zaujímají zásadně odmítavý postoj k pojetí i prostředkům tradičního románu 19. století, zejména balzacovského typu, a že se většinou shodují i v odmítání metod psychologické analýzy; v tom navazují na tzv. destruktivní linii v románové tvorbě, zejména dílem J. Joyce, M. Prousta, V. Woolfové, W. Faulknera aj., k nimž se jako ke svým předchůdcům otevřeně hlásí. Ve své poetice zastávají autoři n. r. názor, že se umělecké schéma klasického románu přežilo a že **tradiční techniky románových příběhů nejsou s to integrovat nové vztahy, formující se v realitě***

²¹ HECKMAN, Davin a James O'SULLIVAN. Electronic Literature: Contexts and Poetics. *MLA Commons* [online]. 2018 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://dlsanthology.mla.hcommons.org/electronic-literature-contexts-and-poetics/>

²² POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 33

dnešního složitého světa. Prohlašují přitom, že nejde o popření románu jako literárního žánru, nýbrž o hledání nových forem, schopných objevit dnešního člověka.“²³

V rámci hypertextů však vidíme značnou tendenci ve vývoji v rovině elektronické. Tedy takové, které jsou realizovány v médiu počítače a které nelze převést do papírové podoby. Takové texty obsahují často i zvuky, pohybující se obrazy a animace. Pokud bychom se snažili takové texty vytisknout, jak již bylo zmíněno ve vývoji on-line literatury, narušili bychom jejich dynamičnost a vícekódovost.²⁴

V kontextu literatury je literární hypertext možné chápat jako beletristický, ale setkáme se s texty, ve kterých se kloubí žánrové prvky poezie i dramatu. Hypertext ve své podstatě umožňuje při tvorbě aktivní spolupráci autora i čtenáře. Lze hovořit v této souvislosti o autorovi i čtenáři v jedné osobě. Přesto se v praxi neseťkáváme příliš často s aktivním přístupem čtenáře, který dostává možnost měnit zásadně text, případně přidávat vlastní hyperlinky, i když to technologie umožňuje.²⁵

Hypertexty spojuje vlastnost zvaná ergodická povaha textu. Při nelineárním textu je možné během recepce textu přecházet vertikálně mezi jednotlivými úrovněmi textu. Tedy pohybovat se v textu, což umožňuje technika. Opět je možné demonstrovat egotickou povahu i u textů tištěných, především v období avantgardy byly texty G. Apollinaira a později R. Queneaua vystavěny ergodicky. V postmoderní literatuře nám mohou být příkladem texty Miloráda Paviče (*Chazarský slovník*) nebo Václava Havla (*Antikódy*). Výrazně ergodickou povahu textu má i komiksová literatura.²⁶

Nejaktuálnějším tématem jsou texty počítačových her. Dočteme se i o smýšlení o počítačových hrách v kontextu recepce jako o uměleckých dílech. U počítačových her se však situace recepce textu komplikuje, protože recipient může být i spoluvůrcem situace, on ji recipuje a zároveň vytváří, recepční situace je tak odlišná. Počítačové hry jsou v tomto ohledu velkou aktuální výzvou pro recepční estetiku.²⁷

²³ PETERKA, Josef a Jiřina TÁBORSKÁ, VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozšířené. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN 22-141-84, s. 250

²⁴ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8., s. 34

²⁵ Tamtéž, s. 35

²⁶ Tamtéž, s. 46

²⁷ Tamtéž, s. 47

Hypertextová fikce je tedy charakteristická propojujícími se strukturami. Uvedme díla ze zahraniční produkce, např.: Odpoledne Michaela Joyce, Zahrada vítězství Stuarta Moulthropa, Shelley Jacksona Patchwork Girl. Tato díla jsou napsána v Storyspace, programu pro tvorbu hypertextu. Můžeme konstatovat, že s přechodem na web se změnila i povaha elektronické literatury. Zatímco raná díla měla tendenci být bloky textu (tradičně nazývané lexia) s omezenou grafikou, animací, barvami a zvukem, pozdější díla mnohem více využívají multimediální možnosti webu. Hypertextový odkaz je považován za charakteristický rys dřívějších děl, pozdější práce používají širokou škálu navigačních schémat a metafor rozhraní, které mají tendenci odkaz zdůrazňovat (viz dílo od Markéty Baňkové Město.html).²⁸

2.2 DIGITÁLNÍ POEZIE

Spojení digitální poezie evokuje tradiční médium i moderní technologie. Jaké možnosti otevírá digitální poezie, a je ve srovnání s hypertexty také v možném útlumu? Současná poezie často není ohraničena knižní stránkou, knihou. Básně vkročily do dalších prostorů – počítače, televizní obrazovky, filmové plátno, videa, instalace aj. Poezie měla vždy blíže k dnes označovaným novým médiím. Toto tvrzení lze dokázat již výroky Aristotela v díle Poetika, ve kterém sám nenechává bez povšimnutí výpravu, hudbu a mluvu. Totiž schopnost poezie spojovat se s různými druhy umění je bezesporná.²⁹

Chápání vymezení digitální poezie jsou různá. „*Digitální poezie je specifický žánr blízký výtvarnému umění, který se od tištěné poezie liší zejména svou nelineární a multimediální strukturou (na významu básně se výrazně podílí všechny lidské smysly – text může být animovaný, doplněný obrázky nebo zvukovou stopou), na procesu tvorby se někdy podílí i čtenář.*“ Digitální poezie navazuje na experimentální poezii z 60. let. Výrazněji se pak rozvíjí od 90. let 20. století. Velký rozvoj lze sledovat především opět ve Spojených státech amerických a v západní Evropě. Můžeme se domnívat, že digitální poezie se nachází v českém prostředí v určitém útlumu. Po roce 2000 zájem o digitální poezii v českém prostředí upadl. „*Téměř jedinou výjimkou je cyklus videí ABS výtvarníka Jiřího*

²⁸ HAYLES, N. Katherine. Electronic Literature: What is it? *The Electronic Literature Organization* [online]. 2007 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.eliterature.org/pad/elp.html>

²⁹ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 61, 97

*Černického, založeném na záznamech města v reálném čase s doplněním přepisu myšlenek lidí do textové podoby. Text postupně zakrývá obraz a zároveň se stává nečitelným*³⁰

V poezii 20. století se objevil směr označen jako Konkrétní poezie. V konkrétní poezii je řeč pojmů zastoupena řečí viditelných a slyšitelných objektů. „*Vyjadřovací jazykový materiál (slovo, foném, grafém) se v ní stává vlastním tématem.*“ Konkrétní poezie má mnoho možností, ve kterých různě využívá výrazového materiálu. V souvislosti s označením digitální poezie můžeme uvést jednu z forem, která bývá označována jako experimentální poezie, ta jazykový materiál formalizuje do podoby strojového textu. Mezi další možnosti patří: tzv. vlastní konkrétní poezie, která pracuje s jazykem jako materiálem, ze kterého vytváří nejrůznější struktury; vizuální poezie, která zdůrazňuje grafickou podobu textu (kaligram); fonická poezie, která si zakládá na nejrůznějších zvucích, od přesně artikulovaných fonémů až po zvuky přírodní. Protože pod konkrétní poezii lze zahrnout více možností zápisu textu, setkáváme se také s označením jako kinetická nebo kybernetická. Počátky takové poezie lze spatřovat ve futuristickém i dadaistickém pokusnictví, ale dnes vidíme vliv především v oblastech s novými komunikačními a informačními teoriemi.³¹

Digitální poezie je nově se rozrůstající literární médium. I v této poezii však spatřujeme prvky, které nacházíme i u tištěné poezie. Toto mínění doložíme citací z publikace Úvod do literární teorie, ve které je odkazováno na slova Romana Jakobsona: „*V poezii však dochází k tomu, že ekvivalencím věnujeme pozornost nejen při procesu selekce, ale také při procesu kombinace: řadíme k sobě slova, která jsou sémanticky, rytmicky, foneticky nebo nějak jinak ekvivalentní. (...) Slova k sobě nejsou řazena jen kvůli myšlenkovým obsahům, ale také s přihlédnutím k podobnostem, opozicím, paralelismům atd.*“³²

U hypertextu jsme uvedli, že v zahraničí se nejen těší větší oblibě, ale i přízni a kritice. Udělení cen svědčí o progresivitě tohoto typu on-line tvorby. Také digitální poezie se v zahraničí těší poměrně velké oblibě. Opět jako argument můžeme uvést webové portály, které se specializují na publikování digitální poezie. Mezi takové weby patří

³⁰ Experimentální tvorba: Digitální poezie. *Současná česká literatura* [online]. 2021 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.soucasnaliteratura.cz/literatura-a-internet/experimentalni-tvorba/>

³¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1, s. 188

³² EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Triáda, 2005. Paprsek (Triáda). ISBN 80-861-3872-0. s. 135

i Electronic Poetry Center, který byl založen již v roce 1994. Nalezneme zde i mnoho publikovaných esejí na toto téma, či on-line zahraniční přednášky, které se digitální poezií zabývají. V zahraničí se také setkáváme s označení e-poetry. Elektronická poezie je tedy jedním z žánrů elektronické literatury, který je vytvářen v nových médiích a nejčastěji publikován na určených webových portálech. V rámci elektronické poezie se můžeme setkat i s hypertextovou poezií, multimediální, kinetickou poezií a jinými typy. Digitální poezie je opět jedním z možných překladů elektronické poezie, lze se však domnívat, že označení e-poezie se v českém prostředí neuchytilo takovou měrou jako tomu je v zahraničí, zdali vůbec. Z hlediska hlubší analýzy digitální poezie se můžeme setkat i s názorem, že digitální poezie je vlastně i souborem textu, obrazů a ve své podstatě jakéhosi představení, avšak tedy představení, do kterého velmi často může interaktivně vstupovat i čtenář. K zamyšlení vede správný výklad digitální poezie v rámci recepce textu. Kromě demonstrace, že je digitální poezie zajímavá, je nezanedbatelný i přístup, který ukazuje, že je jiná a v čem se odlišuje. Jak se aplikuje digitální poezie, do kterých kulturních zvyklostí a jak je zasazena.³³

2.3 TELEGRAFNÍ ROMANCE

Literární žánr, který se zrodil ve Spojených státech v 70. letech 19. století, oficiálním názvem „telegraph romance“. Próza i povídky tohoto žánru byly specifické svou hlavní postavou – telegrafistkou, a často vyprávěly milostné příběhy. Vztah dvou lidí se nejčastěji tvoří skrze náhodné seznámení prostřednictvím telegrafních linek.

„Tyto telegrafní romance mívají silný moralistní akcent – vyprávění nejčastěji končí svatbou, odchodem ženy ze zaměstnání v telegrafní společnosti a přijetím role manželky a matky. Dějiště jsou dána místy, kde se používaly tele-grafy – telegrafní společnosti ve městech a železniční stanice na venkově.“³⁴

³³ BAETENS, Jan a Jan Van LOOY. 2008. E-Poetry between Image and Performance: A Cultural Analysis. *E-media studies* [online]. [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://journals.dartmouth.edu/cgi-bin/WebObjects/Journals.woa/xmlpage/4/article/288>. DOI:10.1349/PS1.1938-6060, s. 288

³⁴ NEKVAPIL, Ladislav a Karel PIORECKÝ. *Kultura psaní v dějinách: SMS jako téma a prostředek zápisu literárního textu* [online]. Pardubice, 2016 [cit. 2021-8-21]. Dostupné z: https://www.academia.edu/26007302/SMS_jako_t%C3%A9ma_a_prost%C5%99edek_z%C3%A1pisu_liter%C3%A1rn%C3%ADho_textu. Univerzita Pardubice, s. 274

V české literatuře se díla, která by byla spojena s telegrafy, vyskytovala ojediněle. Mezi první české povídky s touto tematikou zřejmě patří Arabeska v Depeších od Jana Liera z roku 1883. Ve stejném období, avšak z amerického prostředí, vyšel román s touto tematikou nazván Wired Love: a Romance Of Dots and Dashes. Román se těšil velké přízni, a tak se i na dalších deset let stal bestsellerem.

2.4 VÝCHODISKA DO VÝUKY

Ve školní praxi by využívání hypertextů znamenalo nejen posun ve výuce v kontextech nových médií, ale především v možnosti interaktivní percepce textu žákem. Žákům je také představena celá řada možností čtení takových textů, které skýtají neomezené možnosti při zapojování různých médií (mluvené slovo, animace, obrazy). Také si žák sám může volit pořadí textových bloků, které jsou propojeny asociativně. Hypertexty se momentálně nacházejí v době útlumu, dává se prostor kybertextům, které jsou vývojově mladší. V hodinách literatury lze využít různé narativní způsoby, které je možno v hypertextu prolínat, případně prolínat prostředí fiction a non-fiction.

Pro žáky ve výuce mohou být tyto segmenty zajímavé z hlediska oživení výuky i z hlediska hry se čtenářem, uvědomění si významu textových struktur a děje v textu. Pouze hypertextové romány nám nabízí volné přecházení mezi kapitolami, různé pojetí pokračování. Otázkou zůstává, zda pro nás vynechaný děj je podstatný, nebo pro celistvý zážitek pochopení díla je v tomto ohledu i zbytečný.

U hypertextových próz je tedy zajímavé, jak příběh může žák sám komponovat jinými směry, dáváme zde prostor žákům k uchopení motivů a tematických celků. *„Nejjednodušší tematickou jednotkou je motiv. Motivy na sebe navazují a vytvářejí tak vyšší celky. Uspořádání tematických složek nazýváme kompozice. Autor příběh nebo lyrický obraz stylizuje, tj. vybírá takové jazykové prostředky a volí takové takový způsob jejich*

*uspořádání, abych jejich významy vyjadřovaly autorovo pojetí námětu v motivech a tématu textu.*³⁵

V českém prostředí je známo, v souvislosti s hypertextovou prózou, dílo od Markéty Baňkové, které je přístupné pouze z digitálního zařízení. Jedná se o text, který se nám otevře ve webovém prohlížeči a každá kapitola má svou přesnou internetovou adresu. Pokud otevřeme kliknutím první kapitolu, jsme svědky různých animací, pestrobarevného písma a celkového barevného designu, který prostupuje každou kapitolou. Barva a animace tedy vždy souvisí s textem na dané straně a na čtenáře působí v rámci každé kapitoly. V průběhu čtení se setkáme s klasickými obrázky, ale i s funkčně vloženými animacemi, například – člověk s blikajícíma očima, o kterém se v textu píše. Tuto autenticitu a uvěřitelnost vyprávění navíc podtrhují různé zvukové doprovody v jednotlivých pasážích. V komunikaci se čtenářem vidíme i tendence, které se mohou objevit pouze v on-line literatuře, tedy, že si čtenář v zápletkce může vybrat, jak text bude pokračovat a je postaven do role autora i čtenáře v jedné osobě. Čtenář si takto vybírá pokračování příběhu podle názvu následující kapitoly. Dějově text není nijak složitý, ani nejsme svědky četných tropů a figur, např. líčení přírody se v textu vyskytuje velmi okrajově. Po stránce jazykové celému textu chybí diakritická znaménka, což můžeme ale považovat za charakteristický rys on-line tvorby.

Digitální poezí se v dnešní době otevírají dveře nekonečného prostoru, básně se z tištěných stránek přesouvají do prostředí internetu, a jak již bylo zmíněno, spojují se s různými prvky nových médií. Na Ukrajině se můžeme setkat s videopoezií, která vznikala po roce 2000. Jakou povahu má tedy umělecké slovo v prostoru? A jakou povahu má v tom virtuálním, v kyberprostoru? Tyto otázky jasně poukazují na nejasné hranice, ale také na hranice naší představivosti, při kterých se opíráme o zkušenosti s fyzickým prostorem. Dostáváme se tedy k otázkám možností digitální poezie, k relevantnosti uměleckého slova. Nicméně můžeme konstatovat, že elektronická díla, digitální poezie,

³⁵ BERÁNKOVÁ, Eva a Ladislava LEDERBUCHOVÁ. *Trocha literární teorie: příručka pro literární výchovu žáků 6.-9. ročníků základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-716-8606-9. s. 11

jsou často spjaty s procesem, procesualitou literárního, uměleckého díla. Neustále se přetvářející, vstupující do nových kontextů. Takový přístup může mít spíše podobu hry.³⁶

V kontextu výuky lze interpretaci básně vždy prolínat s metodou variace, metodou barevné substituce nebo otázkou, jakým hudebním nástrojem byste tuto báseň doprovodili vy a proč? Pokud bychom našli zvukovou stopu takového nástroje, můžeme hned zapojit nové médium do výuky společně s interpretací básně s žáky.

K příkladu digitální poezie od Rupi Kaur *Mé tělo, můj chrám*, které je dnes již vydané i v tištěné podobě. S žáky můžeme vycházet od titulu díla. „*Tituly bývají různé, je v nich reklama i tajemství. Budeme-li si však nad nimi alespoň trochu lámat hlavu, zjistíme, že v mnoha případech napovídají, o čem knížka je, naznačují tedy její problematiku, někdy představují postavy a prostředí, ve kterém se pohybují, děj, do kterého vstupují.*“³⁷

Mezi další možnosti, jak do výuky zakomponovat netradiční médium, lze zařadit i samolepkové romány. Těch opět nevzniklo mnoho, ale lze se zamýšlet nad otázkami vztahu slova v prostoru.

³⁶ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 71

³⁷ BERÁNKOVÁ, Eva a Ladislava LEDERBUCHOVÁ. *Trocha literární teorie: příručka pro literární výchovu žáků 6.-9. ročníků základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-716-8606-9. s. 8

3 BLOGOVÉ ROMÁNY

Dnes se setkáváme s pojmem blog poměrně často, ani nás neudivuje spojení internetový blog. Představíme si webovou stránku, kterou někdo vytvořil, navrhl vzhled a pravidelným přispíváním, psaním textů, ji udržuje v povědomí čtenářů. Evokuje se nám tedy myšlenka na osobní zpověď autora, byť pod přezdívkou, která nás vpouští do soukromých on-line dveří. Lze i vysledovat, že vývoj on-line literatury začíná právě v těchto místech. První on-line deníky vznikaly již v roce 1994.³⁸

V této souvislosti se setkáme poměrně často s evokací žurnalistiky, blogy o zpravodajství. Blogy nejsou jen o věcné žurnalistice. Jsou také o fiktivním vyprávění. Proto se v zahraničí můžeme setkat opět s konkrétním označením této tvorby: Blog Fiction. Nejčastěji i v zahraničí je tato tvorba psána formou deníku stejně jako v českém prostředí.

3.1 ČESKÉ LITERÁRNÍ BLOGY

„Myšlenka, že kdokoli, komu se zachce, může psát „weblog“ či zkráceně „blog“, byla jedním z hlavních aspektů radikalismu prvotního internetu. Publikování bylo historicky čímsi, co bylo umožněno jen zvláště vybraných spisovatelům, a podobně i vytvoření webové stránky bylo v počátečních dobách internetu dovedností, jíž disponovala jen menšina uživatelů. To vše změnila kultura blogu, která každému uživateli webu dává do rukou jednoduchý nástroj publikování vlastních slov a nápadů v prostředí on-line. Každý se tak poprvé v historii může stát spisovatelem.“³⁹

S nástupem nového tisíciletí se blogy staly populárními. Těšily se přízni svých čtenářů, a noví čtenáři na sebe nenechali dlouho čekat. Blogy zastřešovaly různorodá témata: většinou osobní deníky, cestování a zkušenosti, móda a životní styl nebo kuchařské recepty, ale tvořily se i blogy pojednávající o technických novinkách nebo zpravodajství. Se službou Open Diary, která umožňovala lidem vést blog bez nutnosti zakládat vlastní webovou stránku, byla umožněna i komunikace autora se čtenářem. *„Autoři blogů mohli poprvé sledovat, jaké druhy reakcí jejich slova vyvolávají“⁴⁰*

³⁸ CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. [Praha]: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-720-3, s. 47

³⁹ Tamtéž, s. 48

⁴⁰ Tamtéž, s. 49

Dnes se v celosvětovém internetovém prostředí setkáme s více než sto padesáti miliony blogy. Na některých začíná pomyslná cesta on-line tvorby, setkat se v tomto prostředí můžeme s fejetony, sloupky, recenzemi a dalšími publicistickými útvary, ale také s deníčky, eseji a úvahami, to vše publikováno s vědomím možných komentářů od čtenářů. Protože tento druh tvorby se rozšiřoval velmi rychle, objevovaly se i první ceny. Hodnotu blogu lze nejlépe posuzovat až s časovým odstupem. Mezníkem často bývá dlouhodobá aktuálnost textů na blogu. Mezi prestižní ocenění patří cena kategorie Magnesia blog roku. Tato cena si klade za cíl vyzdvihnout blogy v českém prostředí, na kterých se objevují pravidelně texty splňující určitou literární kvalitu. Porotu této kategorie tvoří dva spisovatelé a jeden literární kritik. Magnesia litera v této oblasti poskytuje čtenáři odborného průvodce po českých blozích, jelikož na potenciálního vítěze je kvalifikováno více blogů, ačkoli cenu obdrží pouze jeden. Mezi oceněné blogy patří například: *Kafe a cigárko aneb Historky z hereckého podsvětí* (Marie Doležalová, 2015), *Humans of Prague* (Tomáš Princ, 2016), *KKRD Boys* (2017), *Tisíckráté* (2018), blog, resp. facebookový profil Michaely Dufkové (2019) aj.⁴¹ Také v zahraničí jsou udělována pravidelná ocenění Blog Fiction tvorby.

V oblasti technologického pokroku ani blogy nezůstávají pozadu. Tištěné knihy v souvislosti s rozvojem nových médií dostaly možnost formy e-knih či audioknih. V oblasti blogů se do popředí a vědomí čtenářů dostávají podcasty. Tedy zvuková stopa mluveného slova. Můžeme se setkat s různými typy podcastů od zpovídání určitého hosta, cestování až po kuchařské recepty.⁴²

Také se můžeme setkat s nastupujícím trendem, ve kterém nejdříve autor publikuje svůj deník na webové stránce (blogu), získá si věrný počet čtenářů, a když se dostane do širšího čtenářského povědomí, vydá své deníkové záznamy v knižní podobě. Takovým příkladem může být kniha *Deník farářky* od Martiny Viktorie Kopecké. Knižní podoba je i tak pro čtenáře velmi přitažlivá, protože pozorujeme různě vložené poznámky, psané jiným typem písma i barevně odděleny, či fotografie a odkazy na různá on-line vystoupení. Vidíme výrazné prolínání knižní podoby s on-line podobou.

⁴¹ PAVLOVSKÝ, Jakub. Blogeri jakožto literáti. *CzechLit* [online]. 11. 8. 2020 [cit. 2021-9-10]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/blogeri-jakozto-literati/>

⁴² CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. [Praha]: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-720-3, s. 51

Zajímavé na podcastech je zamyšlení se nad obohacováním slovní zásoby, především pokud se učíme cizí jazyk, kdy slyšíme autentickou mluvu a poslechem rozvíjíme svou slovní zásobu. „Podcasty mají obvykle zajímavý obsah a díky tomu, že různí lidé mluví na dané téma v angličtině, zlepším si porozumění, rozšířím slovní zásobu a získám i přirozené hovorové obraty a fráze.“⁴³ Lze však spatřovat, že i podcasty, které jsou zaměřené na český jazyk a literární výchovu, mají bohaté publikum. Takovýmto typem poslechu můžeme rozvíjet svou slovní zásobu v konkrétních tématech.

3.2 AMATÉRSKÁ LITERÁRNÍ FÓRA

Na amatérských literárních fórech je možné setkat se s tvorbou, která z literárně-estetických hledisek a kritérií dosahuje jen podprůměrné úrovně, ale i naopak. Kouzlo této tvorby je v objevování a obdivování tvorby mnohatisícovým publikem. Můžeme na první pohled konstatovat okrajové charakteristiky postav, vytrácení poetických struktur v textech, předvídatelné kompozice textu a také ploché psychologizace postav, s čímž může souviset trend spíše povídkový než románový na těchto fórech. V českém prostředí evidujeme jako nejznámější tyto portály: Písmák.cz, Totem.cz, Poeta.cz. Všechny tyto servery se vyznačují věrným počtem aktivních uživatelů i čtenářů. Dnes již tyto portály pořádají i své akce a udělují různá dílčí ocenění. Všechny zmíněné portály se etablovaly na přelomu tisíciletí a postupem času si ohraničily a vytvořily svou specifickou komunitu autorů i čtenářů.

Média nás často texty přímo zahlcují, přesto se objevil v této souvislosti fenomén zvaný *fanfiction*. Čtenáři, publikum, už nejsou pouze pasivními příjemci, produkují vlastní obsahy, kterými spoluutvářejí popkulturní scénu. Fanoušci se specifičtěji shlukují do komunit, tvoří amatérskou literární tvorbu, která svým obsahem, zejména prostředím, postavami, událostmi, dějovými liniemi, bezprostředně navazuje na konkrétní literární, filmová díla. „*Fanfiction reflektuje kontext jiných fanouškovských aktivit a společenského života, jako jsou amatérské časopisy a internetové portály, výroční setkání aj.*“⁴⁴

⁴³ KRAUSOVÁ, Michaela. Jak se učit angličtinu pomocí podcastů. *Vzdělávací a jazykové centrum* [online]. 9. 12. 2020 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.jazz-com.cz/jak-se-ucit-anglictinu-pomoci-podcastu/>

⁴⁴ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 49

Druhou stránkou mince ovšem zůstávají problémy v oblasti autorských práv. Metody psaní fanfiction real person jsou blízké metodám bulvární žurnalistiky (to ostatně dokazuje blízký vztah masmédií a fanfiction).⁴⁵

Publikování vlastních textů na literárních blozích a serverech není náročné, texty vkládáme na vytvořenou webovou stránku často bez zásahu vydavatelů a editorů, korekce textu aj. Takoví autoři, kteří psali právě v rozkvětu tohoto fenoménu, nesou označení jako tzv. *generace Y*. Generace mladých, která si nepamatuje dobu před rozšířením internetu. Ale právě díky zápalu této generace se amatérská tvorba stala tak populární. Vzestup zájmu o literární servery lze dokumentovat vývojem návštěvnosti webu Písmák.cz, který od roku 2000, kdy ho denně navštívilo 400 uživatelů, stoupla až na 2800 návštěvníků denně v roce 2011. „Nahlíženo z hlediska převažující literární kvality byly tyto publikační a komunikační platformy marginálním jevem. V průběhu několika málo let se ovšem tato literární fóra stala základním prostředím, jehož prostřednictvím nejmladší literární generace vstupuje do literární komunikace.“⁴⁶

Tato tvorba charakteristická svou povahou textu je stále v živé komunikaci mezi odborníky. Mezi velké pozitivum můžeme pokládat možnost dát amatérským autorům prostor pro jejich tvorbu, rozvíjení dalších žánrů, prohlubující a experimentující pokusy v poezii, ale mezi negativum pak řadíme především plochý estetický zážitek z takové tvorby, který se může vyskytovat (srov. Zedník 2003: 18). „Literární servery se staly doménou amatérské tvorby, která by v literárních periodikách a v nakladatelstvích nedostala příležitost, protože nedospěla k dostatečné kvalitě.“

V českém prostředí existuje mnoho amatérských literárních fór, na kterých vznikají povídky, romány, do kterých pak nemůže zasahovat nikdo jiný než autor. Pak také vznikají na těchto portálech i romány na pokračování, do kterých čtenáři zasahují, píší své kapitoly, které odesílají autorovi, a ten na web zveřejní vždy jednu z nich jako pokračování románu. Jako příklad lze uvést román *Zápalkoví lidé* z roku 2007.

⁴⁵ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 52

⁴⁶ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 48

Zápalkoví lidé je román o třiceti třech kapitolách. Protože je již román dopsán a kompletní, v úvodu se dnes dozvíme, se kterými úskalími se autorka románu setkala, a naopak v čem spatřuje výhody takového typu románu. Sama tento román označuje jako iRomán a čtenář se dnes již do tvorby zapojit nemůže. V době spuštění se ale zapojovalo mnoho čtenářů, někteří postupem času odešli a jiní si našli cestu k této tvorbě a stali se její součástí. Kapitoly na pokračování se odesílaly autorce celého konceptu a ta je kriticky okomentovala a společně po finální opravě vložila jako pokračování románu. Pod každou kapitolou je vždy podepsán autor textu. Texty jsou vkládány na webovou stránku bez jiných obrázků, doplňujících animací a bez zvukové stopy. Tento text je již ale prostoupen vyšší literární ambicí a po jazykové stránce mu nechybí interpunkční ani diakritická znaménka.

Pozice literárních serverů v soudobé české literární kultuře prokazatelně začala sílit. V roce 2005 poskytl časopis Tvar pravidelnou přílohu výboru básní ze serveru Totem. V roce 2007 byly už literární servery prezentovány v literárních časopisech jako sílící a intenzivní forma interakce mezi novým médiem a literaturou. I přesto lze citovat výrok z roku 2007, který s touto teorií polemizuje: „*Skutečná internetová poezie neexistuje, možnosti, které médium nabízí, zůstávají nevyužity.* (Hájek 2007: 42).“⁴⁷

3.3 VÝCHODISKA DO VÝUKY

Při úvaze nad fanfiction tvorbou vyvstává mnoho otázek. Jakým způsobem by bylo vhodné zakomponování do výuky? Pokud bychom vycházeli z teze Kathleen Blake Yanceyové, která tvrdí, že 21. století je novou érou psaní a gramotnosti, označuje tuto éru za věk skládání. Budoucí fanfiction je srovnatelný, dle slov Henryho Jenkinsna, s analytickou konceptualizací.⁴⁸

Tedy kreativní čtení takového textu rozvíjí logicko-myšlenkové operace a kreativitu. Je rozvíjeno hloubkové čtení díla původního a následně možná tvořivá reprodukce v ruce žáka čtenáře. Jedná se o metodu, při které v hodinách literatury, v rámci konkretizační

⁴⁷ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 52

⁴⁸ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 50

fáze, žáci mohou tvořit například své vlastní komiksy, vycházející z četby a interpretace on-line literární tvorby.

Bliže k takové literatuře budou mít zřejmě dívky. Objevují se názory, které stanovisko podporují: „Z obecně kulturního hlediska je zajímavé, že i když autorkami textů jsou převážně dívky do dvaceti let...“⁴⁹

Internet nabízí uživatelům nové možnosti. Publikování prostřednictvím mobilních telefonů a notebooků je jednou z možných příležitostí pro amatérské spisovatele. V českém prostředí je v této souvislosti jednou z nejvyužívanějších aplikací Wattpad. Aplikace, která je bezplatná, po registraci se uživatel přidá mezi početnou skupinu čtenářů nebo autorů textů. Texty jsou zde rozčleněné dle žánrů, a každý ze čtenářů může volně kapitoly komentovat a komunikovat s autorem.

⁴⁹ POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8, s. 53

4 TVORBA V E-MAILECH

Mezi nejrozvinutější typ on-line tvorby patří bezesporu e-mail novel. Tato tvorba se těšila přízni svých čtenářů ještě před začátkem nového tisíciletí. Právě na jeho počátku se tvorba rozšiřovala ve více zemích světa. V počátcích této tvorby bylo využíváno přednostně počítače jako nosiče textu. Čtenářům adresátům byly rozesílány e-mailové zprávy, které tvořily román. Čtenář mohl během dne dostat libovolné množství e-mailů. Vznikal tak bezprostřední vtaah autenticity a opravdovosti sdělení a vztah čtenáře k tomuto typu tvorby. E-maily byly ve svém prvopočátku, ale i dnes jsou e-maily chápány jako formální způsob komunikace, i proto se romány v e-mailech staly populárními, protože čtenáře vtahují do vztahů mezi postavami, které jako bychom sledovali zpovzdálí, přesto se cítíme být jejich součástí, což je velmi čtenářsky přitažlivé.

4.1 E-MAIL NOVEL

Tvorba ve svých počátcích spojená výhradně s elektronickým prostředím a e-mailovou korespondencí. Mezi takové příklady tvorby patří: *Two Solitudes* (1994) nebo *Blue Company* (2001). Oba typy e-mail novel byly svým čtenářům rozesílány formou e-mailové korespondence na jejich soukromé e-mailové adresy. Čtenáři se pouze přihlásili k odběru e-mailů. I tyto dva romány propojuje motiv dvou zamilovaných lidí. Tento typ tvorby můžeme chápat jako prováděný „naživo“, jelikož jsme neúčastněně jeho součástí. Tento typ novel je předkládán svým čtenářům i v jiné podobě, například nejsou rozesílány takto na soukromé e-mailové adresy čtenářů, ale čtenář dostane přístup do e-mailové schránky hlavní postavy románu. Mezi takové příklady patří například *PlaceTheirFace.com* (2007) nebo „*They Come in a Steady Stream Now*“ (2004).⁵⁰

Další z podob e-mail novel je text, který je předkládán jako soubor e-mailové korespondence. Tento typ románu e-mail novel je publikován nejčastěji v tištěné podobě, nosičem textu je kniha. Mezi takové příklady můžeme uvést: *Where'd You Go*, Bernadette (2012, Maria Semple), *E* (2017, Matt Beaumont), *Gut gegen nordwind* (2006, Daniel Glattauer), *Alle sieben Wellen* (2009, Daniel Glattauer). Pro tento typ e-mail novels je

⁵⁰ WALKER RETTBERG, Jill. *The Johns Hopkins Guide to Digital Media* [online]. Bergen, 2014 [cit. 2021-8-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281630802_Email_Novel. Univerzita v Bergenu. SN – 9781421412245, s. 1

charakteristické, že čtenář si knihu může zakoupit jako e-knihu i v tištěné podobě, příběh je předkládán pouze v textu e-mailové korespondence, které nechybí důrazné označování odesílatele, adresáta, času odesílání a předmětu zprávy. Setkáme se také s prolínáním textu a vloženými e-maily. Jak již bylo zmíněno v kapitole Cell phone novel, čtenář v dnešní době vnímá tento druh on-line komunikace jako běžný, i když je převedený do tištěné podoby, a proto spíše vložené e-maily v textu autenticitu sdělení podtrhují. Jako tomu například je v předmluvě díla *Treehouse: A Found E-mail Love Affair* (2009, Wachs, Joseph Alan), kdy tento román není interpretován jako e-mail novel, protože e-maily byly při opravě notebooku abstrahovány z harddisku a vloženy do textu až následně.

4.2 ROMÁN V E-MAILECH

Tvorba, která nám představuje autentickou e-mailovou korespondenci zapsanou v tištěné podobě a vydanou v knize, je v českém prostředí nejčastěji využívána. Takto charakterizovaný román se v českém prostředí zatím objevil jeden, a to román *Hledání běžeckého těla* od Jakuba Češky. Zápis textu v tomto díle je e-mailová korespondence převedená do tištěné podoby, se svými autentickými prvky, zejména obecně českými jevy nebo chybnou interpunkcí. K zamyšlení čtenářů je pak obsah, ve kterém chybějí reakce, zpětné e-maily od postav, jimž jsou e-maily hlavní postavy adresovány. Často se tak setkáme s dlouhými monology, které jsou prokládány otázkami. Toto úvahové pomezí dokresluje záhadně vyprávěné obrazy hlavní postavy. Ve čtenáři může takto zapsaný text nejen navodit autenticitu e-mailové korespondence, jak již bylo zmíněno se svými typickými jevy, ale také vnitřní proud myšlenek, který je zběžně zapisován. Běh, tak jak je nám v zápletky předkládán, může být interpretován i v této rovině zápisu textu.

Dnes v našem prostředí můžeme vyzorovat jistý úpadek této tvorby. Nová díla zapisována novým komunikačním kódem – e-mailovou korespondencí, nevznikají v takovém měřítku jako před dvaceti lety. V porovnání s epistolárními romány, které v 18. století zažívají velký rozmach a těší se oblibě, se tradice epistolárních románů v čtenářském povědomí udržela do dnešní doby jen okrajově. Ve svém rozkvětu byla tato tvorba žádaná ve společnosti. Po napoleonských válkách a Velké francouzské revoluci, na konci 18. století, touha čtenářů směřovala k psychologizaci postav v díle, sentimentu a každodennosti. Odvracely se pohledy od děl klasicismu i osvícenství, pro literární směr preromantismus jsou tato díla typická. Nejznámější dílo této doby je *Utrpení mladého*

Werthera od Johanna Wolfganga Goetha. V českém prostředí jsou dnes již svázané korespondence významných autorů, jedná se o tvorbu převážně z období preromantismu nebo romantismu. Epistolární romány, deníkové romány byly psány především v ICH-formě.

Ve 20. století lze pozorovat vzestup zájmu o autentickou vrstvu u epistolárního umění, korespondence se tak v některých případech i stává východiskem pro tvorbu románu, např. Jaromír John na základě dopisů od svých rodičů napsal román *Boský osud*. Trvá ale i nadále zájem o fiktivní listy.⁵¹

Tradice epistolárních románů má bohatou literární historii, avšak nadále zůstává otázkou, zda se druh literární tvorby – e-mail novel, stal novým žánrem, který má nejen své charakteristické rysy, ale také pravidla, nebo se spíše jedná o volné pokračování epistolárních románů ve 21. století, využívajících nových technologií, tedy i nových komunikačních kódů, které se pouze podílejí na vyznění takové tvorby.

4.3 VÝCHODISKA DO VÝUKY

I přes zvučné obavy literární kritiky si e-mail novel našly svou čtenářskou obec. Ale cestu si nachází i mezi čtenáři novými. A ti svými recenzemi na internetových stránkách knihkupectví potvrzují, že ač byli skeptičtí, tvorba je často mile překvapila. V této tvorbě se čtenář nemusí setkat pokaždé se sentimentem dosahujícím vysoké úrovně, zápletky může být vystavěna i poměrně sofistikovaně, právě v důsledku e-mailové korespondence. V tomto ohledu je zřejmé, že romány v e-mailech naleznou své místo i v hodinách literární výchovy.

Z hlediska literární teorie nelze zanedbat četné tropy i figury v textech. Za povšimnutí stojí odlišné druhy kompozic nebo seznámení se s druhy vypravěčů z roviny narativní i v rovině vztahu k příběhu, protože zatím přeložená tvorba ze zahraničí je v tomto ohledu bohatá.

S e-mailovou korespondencí se setkává člověk v dnešní době již v poměrně mladém věku, žáci jsou obeznámeni s formální stránkou úpravy textu, a tak je zřejmé, že e-mailová korespondence nebude v literatuře na žáky působit zvláště nebo nesrozumitelně.

⁵¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1, s. 83

5 SMS ROMÁN

SMS román je označení pro literární tvorbu neodmyslitelně spjatou s rozvojem technologií mobilních zařízení. Pojmenování SMS román je zatím volným překladem v české kultuře, oficiální pojmenování zní: cell phone novel. Čtenáři nejčastěji zakoupí román na webovém portálu, který jim ihned umožní přístup k textu. Tato tvorba je určena ke čtení především na mobilním zařízení. V kontextu on-line literatury cell phone novel pojí zprostředkování románu – webová stránka, která zpřístupní text, a to nejčastěji způsobem, při kterém čtenář pouze zaplatí určenou sumu a celý text je mu předkládán postupně formou SMS zpráv. Tento způsob je znám především z Japonska. Celistvý text, který je zapsán pouze formou SMS zpráv a primárně určen ke čtení jako e-kniha se v českém prostředí nevyskytuje.

5.1 CELL PHONE NOVEL

Rozvoj tohoto žánru je mapován především v Japonsku. Můžeme se domnívat, které události vedly k velkému rozvoji této tvorby v zemi, častým argumentem bývá, že Japonsko je technologickým průkopníkem. Japonské mobilní zařízení patří k technologicky nejvyspělejším. Mobilní telefon může být dnes vnímán i jako intimní nástroj pro čtení zpráv. Také proto bývají motivy této tvorby nejčastěji spojené s láskou, milostným životem.

Z hlediska jazykového lze považovat i japonštinu za přízpůsobivější k tvorbě kratších vět, které jsou pro cell phone novel charakteristické, v porovnání například s angličtinou. Také vynechávání předmětů ve větě s očekáváním, že čtenář si kontext domyslí, lze v japonštině využívat. V neposlední řadě i ideogram může na mnohem menším prostoru říci mnohem více než vypsání celé slovo⁵²

Z hlediska tradice lze hledat souvislosti i v haiku, tedy dlouhá tradice japonské poezie i prózy, haiku bylo v japonské kultuře prokládáno i s prózou, označováno jako *haibunu*. Haiku vzniklo v Japonsku již v 17. století, přispělo k obrodě ustrnulých básnických forem. Jedním z podstatných znaků japonského haiku bylo, že obsahovalo tzv. sezónní slovo,

⁵² DOOLEY, Ben. Big in Japan: A Cellphone Novel For You, the Reader. *The millions* [online]. 2003, 2008 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <https://themillions.com/2008/01/big-in-japan-cellphone-novel-for-you.html>

podle kterého čtenář mohl usoudit, o které roční období se jedná, dříve převládala v haiku přírodní tematika. Haiku ale rovněž dokládá žertovné nebo společenskokritické zaměření.⁵³

V technologicky zamilované zemi se mobilní telefon velmi rozšířil jako zábavní a komunikační zařízení, stává se běžným nástrojem v každodenní komunikaci, k získávání informací a dnes i ke čtení literatury. Webové stránky již v Japonsku nenabízejí pouze díla převedená do elektronické podoby, ale také díla, která jsou napsána právě pro toto médium – mobilní telefon. Nové pojetí literatury s sebou přináší nový rozměr, nový zážitek z ní. Vnímání textu skrze telefon je účinné v procesu zesílení vzrušení, zesílení napětí i očekávání, a to například z hororových žánrů literatury. Kromě tohoto nového rozměru je nová i přímá komunikace s autorem díla. Čtenář, fanoušek takové tvorby může přímo autorovi textu odesílat e-maily, zprávy, žádosti, jak by se příběh mohl vyvíjet. Z průzkumů můžeme vyčíst, že větší oblibě se tato tvorba těší u žen. A také, že se stále jedná spíše o specializované odvětví na internetu, ve srovnání s prodejem hudby aj. Ale dnes už není čtení knih skrze mobilní zařízení považováno za neuvěřitelné, v Japonsku si cell phone novel získaly respekt jako rozvíjející se kultura. Například kniha Deep Love od spisovatele Yoshi byla publikována nejdříve jako cell phone novel, později díky velkému ohlasu u čtenářů byla vydána i knižně a zfilmována.⁵⁴

„Tento žánr je rozšířený a velmi populární především v Japonsku (pod názvem keitai shosetsu), ale šíří se i do ostatních asijských zemí, do Severní i Jižní Ameriky a (zejména germanofonní) Evropy.“⁵⁵

V českém prostředí se o tento typ tvorby zajímali autoři především ze začátku nového tisíciletí. Jednalo se o první pokusy o tuto tvorbu, která již v této době v Japonsku zažívala velké ohlasy u svých čtenářů. Zatím volným překladem termínu Cell phone novel je SMS román. V českém prostředí však nevzniklo mnoho děl, která by svou povahou zaujímala v žebříčku oblíbenosti první příčky. Přesto SMS román vznikl i v českém prostředí, ale jeho

⁵³ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1, s. 132

⁵⁴ Cell Phones Put to Novel Use: *Wired* [online]. 2005 [cit. 2021-8-18]. Dostupné z: <https://www.wired.com/2005/03/cell-phones-put-to-novel-use/>

⁵⁵ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016, s. 183. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 184

nosičem je kniha. Román Martina Vopěnky LASKA PO SMS představuje milostný příběh v SMS podobě, místy psán bez diakritických znamének, která mají evokovat uvěřitelnost tohoto typu tvorby a aktuálnost sdělení.

„V českém prostředí zatím vlastně nelze mluvit o prosazování tohoto globálně se šířícího žánru. Přesto je možné v české literatuře posledních patnácti let najít celou řadu textů, které oblíbené posílání krátkých textových zpráv reflektují – ať už stylizací textu, či jen tematizací tohoto textového typu.“⁵⁶

O propojení poezie a SMS zpráv se v českém prostředí mezi prvními zasloužil Petr Odillo Stradický ze Strdic, který v roce 2001 spustil na internetu projekt MOBILYRICS. Záměrem bylo využít formální stránku SMS zpráv pro tvorbu lyrických útvarů. Texty mohli návštěvníci webových stránek odeslat e-mailem, následně mohly být i jejich texty zveřejněny na stránkách. Avšak svým postojem Petr Odillo Stradický ze Strdic stavěl tento typ tvorby naproti tvorbě tištěné. *„Vznikl tedy nikoli nový žánr, který by měl ambici překonat žánry staré, ale jedna z řady postmoderních mystifikačních her. Ostatně nikoli náhodou představil Alan Vragoun principy Mobilyriky a její názorné ukázky v silvestrovském čísle časopisu Salon, kde jako jednu z jejích předností vyzdvihl vyšší pravděpodobnost vzniku grafických rýmů danou psaním bez diakritiky.“⁵⁷*

Lze říci, že velmi používaným motivem v kontextu SMS románů, románů v e-mailech i telegrafních romancí je náhodné seznámení dvou lidí, kteří se neznají, ale skrze textové zprávy, e-maily nebo telegrafní zprávy se seznámí a naváží hlubší vztah. Tento motiv se objevuje v knize LASKA PO SMS, Arabeska v depeších, Dobrý proti severáku, Každá sedmá vlna aj. Také lze předpokládat, že SMS romány se jako nový literární žánr nevyčlení, protože je tato tvorba tvořena v rámci nového komunikačního prostoru a tvůrci jsou především amatérští autoři, kteří mají tvůrčí volnost a nejsou svazováni pravidly.

⁵⁶ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016, s. 183. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 184

⁵⁷ NEKVAPIL, Ladislav a Karel PIORECKÝ. *Kultura psaní v dějinách: SMS jako téma a prostředek zápisu literárního textu* [online]. Pardubice, 2016 [cit. 2021-8-21]. Dostupné z: https://www.academia.edu/26007302/SMS_jako_t%C3%A9ma_a_prost%C5%99edek_z%C3%A1pisu_liter%C3%A1rn%C3%ADho_textu. Univerzita Pardubice, s. 283

5.2 VÝCHODISKA DO VÝUKY

Dnes, v rámci technologického pokroku, není již užívání mobilních telefonů ve výuce nepřípustné. V některých předmětech jsou mobilní zařízení užívána vhodně tak, aby plnily cíl hodiny, například při některých hodinách se na školách tvoří interaktivní výuka s pomocí QR kódů, které žáci po třídě nachází a které žákům odkrývají obrázky, text, se kterým mají ve výuce pracovat, nejčastěji v rámci skupinové výuky. Bez mobilního zařízení by tato výuka nemohla proběhnout.

V hodinách literárních lze tedy účinně využívat mobilní zařízení právě v kontextu SMS románů. Tyto romány jsou určeny pro toto médium, a je důležité žákům tuto tvorbu předkládat skrze mobilní zařízení pro svou autenticitu. Pro žáky by četba mohla být přitažlivá, není náročná, většina motivů se opírá vždy o lásku. Charakteristická je i syntax, krátké věty, někdy pouze slova. Z hlediska literární teorie se lze zastavit u rozvíjení dynamiky textu, naléhání slov. Jakou funkci mají v textu krátké věty a jakou funkci souvětí. Z jazykového hlediska lze připravit cvičení na nesprávnost porozumění. Při čtení textu z mobilních zařízení, které nemají diakritiku, někdy špatně vyvodíme mínění autora.

Lze předpokládat, že tato tvorba je pro dnešní společnost atraktivní právě svou interaktivitou, multimedialností a jednoduchým přístupem k četbě textů. Zejména je třeba podotknout, že se v případě SMS románů nejedná jen o literární experimenty, ale spíše o způsob nových cest k interpretaci, vyprávění textů skrze nové komunikační kanály. Dnes již díla po celém světě i u nás zapojují SMS zprávy do běžné komunikace, čtenář ji vnímá přirozeně, například jako dialog postav v knize.

6 DISKURS ON-LINE LITERATURY

Veškeré výše zmíněné kapitoly zahrnují slova o nových médiích, bez kterých by on-line literatura neměla svou specifickou estetickou funkci textu i strukturu a vícekódovost jazyka. Novými médii se zabývají studie od 60. let 20. století, i přesto dnes vznikají nové studie, které přicházejí s novými fakty či starší vyvracejí. Proč je zmapování nových médií složitá disciplína? Úryvek z knihy *Softwarová studia, K proměnám studií nových médií*, vhodně problematiku přirovnává ke slonovi: *„Pro jednoho je slon zeď, pro druhého jako kopí, další jej popisuje jako hada, jiní zase jako strom, palmový list nebo lano. Všichni jsou přesvědčeni, že právě oni mají pravdu, neboť jejich poznání vychází z empirické zkušenosti. Vždyť se dotýkali objektu svého výzkumu vlastníma rukama! Svým způsobem má každý z nich svoji, částečnou, pravdu. Ale současně se všichni mýlí. Sledujeme nekonečnou disputaci o tom, jaký je slon, ve které se každý snaží prosadit svůj názor, ale slona ve skutečnosti nikdo neviděl.“*⁵⁸

Sledujeme plynulý přechod textů do on-line prostředí i jejich tvorbu v on-line prostředí. Sledujeme v určitých žánrech i stoupající čtenářskou aktivitu. Přizpůsobení textů tištěných na elektronické prostředí a propojení právě s jinými kódy jazyka. Tedy o kontinuitě interakcí mezi technologickým a literárním diskursem nemůže být pochyb.⁵⁹

Také primární funkcí literatury je estetická u on-line literatury tomu není jinak. Neslouží pouze v určitém okamžiku, čtenář se k ní může vracet po dobu několika let, i když často reaguje na aktuální otázky a problematiku společnosti. *„Mohli bychom tedy konstatovat, že literatura je „nepragmatický“ diskurs: na rozdíl od učebnice biologie či vzkazu pro mlékaře neslouží žádnému okamžitému praktickému účelu, ale vyslovuje se k obecnému stavu věcí.“*⁶⁰

Po obsahové stránce sledujeme nápadné společné znaky s epistolárními romány a deníkovými zápisy, které později vyšly formou románu. E-mailová korespondence v tomto ohledu v některých případech zřetelně připomíná deníkové zápisy, taktéž tvorba v SMS. Epistolární tvorbu považujeme dnes za dávno tradiční počin, vzniká paralelně od

⁵⁸ HORÁKOVÁ, Jana. *Softwarová studia: k proměnám studií nových médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6739-4, s. 6

⁵⁹ PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016, s. 183. ISBN 978-80-200-2578-4, s. 183

⁶⁰ EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Triáda, 2005. Paprsek (Triáda). ISBN 80-861-3872-0. s. 21

let 60., od kterých datujeme rozvoj on-line tvorby. V tomto ohledu sledujeme vzájemné ovlivňování například při porovnání paralelních světů takové tvorby. Vladimír Karfík v knize *Literatura je čitelná: k moderní české próze a poezii* hovoří o tvaru díla ve spojení s tvorbou Jiřího Koláře či Ludvíka Vaculíka. „Zde se dostáváme k druhé věci, k tvaru díla, uskutečňovaného bez předběžného literárního projektu. Kniha, která vzniká jako spisovatelův deník, má jinou, autentičtější osnovu, odvozenou z charakteru autorovy osobnosti, z jejího jednání.“⁶¹

V českém prostředí román Jakuba Češky Hledání běžeckého těla svou formou i obsahem velmi připomíná deníkové zápisky, jen s možnostmi nových médií, tedy zápisem formou e-mailové korespondence. Protože čtenář odpovědi nedostává, jsme svědky právě shodnosti formy s deníkovým žánrem. Dominantní roli deníkových a memoárových publikací v české literatuře devadesátých let dvacátého století nemůžeme vyvrátit ani zpochybnit. V této době se tento autentický žánr prosazuje i v novinách. Literární noviny iniciovaly jakýsi kolektivní deníkový seriál, který byl složený ze záznamů více než dvou desítek domácích spisovatelů a jednoho zahraničního autora. Texty vycházely v průběhu let 1993 až 1995 pod titulem *Z deníku spisovatele*. V této době sledujeme vysokou poptávku po takových žánrech a z pozice nakladatelů můžeme hodnotit tento jev za výnosný obchod. Setkáme se i s názory na vyprchávací uměleckou hodnotu tohoto žánru, ale čtenářsky velmi přitažlivou. Prolínání s on-line prostředím také nemůžeme nepostřehnout, většina titulů je běžně dostupná v elektronické verzi a z prožitku četby nám neubírá. K popularitě jistě v této době přispěla i řada ocenění, Seifertova cena v roce 1991 byla udělena Jiřímu Kolářovi za básnický deník *Prometheova játra*, o rok později Josefu Hiršalovi za experimentální vzpomínkovou knihu *Píseň mládí* a v roce 1993 byla udělena tato cena Bohumilu Hrabalovi za memoárovou trilogii *Svatby v domě, Vita nuova a Proluky*.⁶²

V kapitole o amatérských literárních fórech jsme se dotkli termínu generace Y, kterou neodmyslitelně spojujeme s fenoménem on-line technologií, on-line tvorbou v tomto ohledu. Ale opravdu publikují své texty jen mladí lidé, které řadíme pod hlavičku této

⁶¹ KARFÍK, Vladimír. *Literatura je čitelná: k moderní české próze a poezii*. V Olomouci: Periplum, 2002. ISBN 80-866-2403-X, s. 76

⁶² MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0, s. 33–47

generace? Můžeme se domnívat, že tomu tak není, již z jednoho hlediska, které nám tuto teorii vyvrací: „*Literární generace nikdy není totéž, co generace vymezena věkem jejích příslušníků.*“ Navíc ale vidíme, že tento fenomén má mezigenerační povahu, byť jádro tvorby tvoří generace mladších autorů. V eseji publikované v časopisu tvar Karel Piorecký reflektuje směr metamodernismus, tento termín se objevil v roce 2010 ve vědeckém časopisu, článek „*Notes on metamodernism.*“ Autoři článku Timotheus Vermeulen a Robin van den Akker poukazují na zásadní obrat při recepci současných textů: „*Vermeulen a van den Akker neříkají „pišme takto“, ale spíš „zkusme číst současné umění a literaturu také tímto způsobem.*“ V on-line tvorbě sledujeme také značný progres v básnické tvorbě, která se implementuje do nových médií velmi volně. Ovšem dnes se snažíme již o uchopení této tvorby a spatřujeme typické rysy. K uchopení básní neslouží jako hlavní důvod jejich poetika, jako spíše spodní struktury jejich senzitivity (ovšem nejednou i diskursivity), která z mladé poezie činí pozoruhodně soudržný útvar. Tedy pozorujeme nápadné strukturní souvislosti. Výše zmíněný metamodernismus je v této eseji a v tomto kontextu komparován s postmodernismem a okrajovými rysy romantismu.⁶³

Spojení slov on-line tvorba evokuje moderní tvorbu, avšak moderna literatury je zavedena v povědomí v souvislosti s programem Moderní revue, Česká moderna či s nástupem uměleckých směrů v literatuře 80. a 90. let 19. století. Dále s nástupem směrů avantgardních ve 20. století. „*Moderní člověk je především člověk sociální, zasahující do střetu ideologií, člověk pracovního kolektivu, člověk rozumu a víry v rozum, ve vědecký a technický pokrok i pokrok sociální, člověk optimisticky zahleděný do budoucnosti, v které za pomoci techniky ve vítězném boji s přírodou dojde spokojenosti v materiálním dostatku.*“⁶⁴

Spíše můžeme on-line tvorbu, z hlediska vymezení pojmů, považovat za postmoderní tvorbu, jelikož je možné kořeny hledat v 60. letech 20. století a období od 60. let po léta 90. označujeme za postmoderní literaturu. Avšak ovlivňování obou tendencí není zanedbatelné. „*Helena Kostková v úvodu ke studiím o české próze 60. let a pozdější*

⁶³ PIORECKÝ, Karel. Romantismus poučených snů. *Tvar*. Dostupné [online] z: <https://itvar.cz/romantismus-poucenych-snilku-metamodernismy-v-soucasne-ceske-poezii>, 2021, (16), 16-17. ISSN 0862657X.

⁶⁴ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. Obraz moderního člověka v české próze 70. – 90. let 20. století (B. Hrabal, M. Kundera, J. Křesadlo, L. Vaculík). Sborník příspěvků ze IV. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 27. - 28. ledna 2000. 1st ed. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. p. 195–202. ISBN 80-7041-939-3, s. 195

(Hledání ztracené generace, 1987, 1996) dokládá, že literatura 60. – 90. Let, pro kterou i ona užívá označení postmoderní, má poetické zdroje v avantgardě, konkrétně v Haškově Švejkovi, v románové tvorbě V. Vančury a v experimentálních prózách K. Čapka. I Jana Hoffmannová, která upozorňuje na dominantní rysy jazykového stylu a kompozice postmoderního uměleckého textu, připouští, že některé uvedené rysy nebo textové hodnoty se vyskytly už ve formálně nejprůbojnějších textech autorů moderny, anebo ještě dříve.“ Přesto vidíme z řad studií, které se zaměřují na obsah postmoderních próz, že jsou zřetelné jisté významové rysy, které jsou charakteristické, a to např.: „dekonstrukce, pluralita, individualita, přirozenost, nenormativnost, ztráta komunikativnosti znaků, včetně jazykových, skepse.“⁶⁵

Rysy postmoderní tvorby opět v určitém měřítku sledujeme i v on-line tvorbě. Jedná se především o individualitu a vysokou subjektivitu, prolínání časových rovin i dekonstrukci, sledujeme také ztrátu komunikativnosti znaků, obrazná pojmenování či symboly v textech nacházíme minimálně, skepsi pak sledujeme v porovnání s tvorbou postmoderny v menším měřítku, naopak tato tvorba směřuje ke šťastným koncům. Na nás ovšem stále zůstává rozhodnutí o stanovisku, zda v rámci diskurzu o on-line literatuře připustíme prolínání tendencí postmoderní tvorby na formování on-line tvorby.

V rozvoji nových informačních technologií jsme svědky prolínání literárních textů s možnostmi nově vzniklých aplikací, které užíváme při výuce literární výchovy. Učební materiál se také přizpůsobuje výše zmíněné vícekódovosti jazyka, tento fenomén se prolíná tedy do školního prostředí opět výrazně. On-line literatura může u některých žáků vzbudit zájem o četbu, protože nerezignuje na podněty současného světa. Avšak v knize Lubomíra Machala Literární bludiště čteme: „Novost určitých řešení, metod a směrů se pak jeví stejně jako individuálně tvůrčí originalita záležitostí výrazně relativní.“ Tedy, vše již bylo řečeno, vyčerpáno a jsme svědky variací. Tato úvaha by podporovala názor o on-line tvorbě pouze jako tvorbě v jiném, novém komunikačním kódu, ale postrádající rysů nového žánru.⁶⁶

⁶⁵ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Obraz moderního člověka v české próze 70. – 90. let 20. století* (B. Hrabal, M. Kundera, J. Křesadlo, L. Vaculík). Sborník příspěvků ze IV. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 27. - 28. ledna 2000. 1st ed. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. p. 195–202. ISBN 80-7041-939-3, s. 195–196

⁶⁶ MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0, s. 169

7 ROZBOR TEXTU

Od: jakyj@volny.cz

Komu: dulcinea@tiscali.cz

Předmět: SMS

Datum: neděle, 26. března 2006 - 16:59:01

Ahoj, tak ani nevím, jakou měly odezvu ty esemeskové přestřelky, žádná konečná odpověď. Mám tu potíže s klávesnicí, začalo to u ř, šíří se to k ž, pozvolná nákaza, jinak jsem byl doma a varovali mě, že otec má chřipku, taky jo, šíří se, venku prší, sychravo, ve mně kvete tělo nemoci, přichází jaro, prodloužili den a já jako bych se chystal mřít, ráno to začalo skřípnutým krkem, pak potřebou uklízet, rýmou, teď mě následují halucinace a bolavý ruce, nohy, chystá se na mě očista nemocí, J.

Od: jakyj@volny.cz

Komu: brody@volny.cz

Předmět: Re: dlouhej den

Datum: neděle, 26. března 2006 - 18:51:13

Dneska prodloužili den, rozjasněný soumrak, čekal-li dříve na den, dnes si stěžuje na vzdálenost noci, něco na mě leze, jsem slabej, horečka mi bude našeptávat nesrozumitelný sny, na kole do krámu, nějak mám obavu, že ten natažený den pekelně odskáču, z toho světla mě bolejí oči, tam někde vespod, těžký ramena, ruce, neomalený světlo, protrhaná obloha, tělo malátně slabý, bojím se, s kým v noci budu rozmlouvat, rádio padesátejch let sem směnil za bítlsáky, ty mladší, dneska je do mě den divně zaklesnutej, je mi zima a mám tu 24 Celsiů, nechci polevit pozornost jinak si to se mnou začne dělat kdeco, už mi píšou jenom běžci, vyzývají mě na závody, ptají se, co je, přijel další vlak do Prahy, pomalu se smráká, za chvíli u nymburskýho pivováru, dneska je tělo nejistý, holt ty jarní chřipky, moc už toho nenamluvim, J.⁶⁷

⁶⁷ ČEŠKA, Jakub. *Hledání běžeckého těla*. Praha: Togga, 2008. ISBN 978-80-903589-6-6. s. 112–113

7.1 JAZYKOVÝ ROZBOR

Úryvky textů, které jsou vybrány z publikace Hledání běžeckého těla od Jakuba Češky, jsou podrobeny jazykovému rozboru a syntakticko-stylistické analýze. Tato publikace byla vybrána z důvodu jediného nepřekladového díla románu v e-mailech v českém prostředí. Román nese charakteristické prvky jak v jazykové výstavbě textu, tak v tematické oblasti, tyto prvky sledujeme převážně u postmoderních próz.

Jazykový rozbor vychází z vrstev jazyka, postupujeme od roviny foneticko-fonologické, morfologické, lexikální až k syntakticko-stylistické analýze textu.

Z hlediska foneticko-fonologické roviny se setkáváme v textu se špatně užitou kvantitou samohlásek u slov, např.: *pivováru*. Dlouhý vokál *á* je patrně užit ve funkci zdůraznění. Naopak sledujeme i krácení vokálů, např.: *nenamluvim*. Dále čteně zastoupený jev u tvarů pomocného slovesa být. U těchto tvarů, které začínají na *js-*, při užití 1. osoby singuláru přítomného aktiva sledujeme v textu čteně vypouštění počáteční hlásky *j-*, např.: *sem*. Avšak neměli bychom zapomínat na homonymii tvarů, bez užití kontextu tento tvar může být pochopen jako adverbialie loci. Všechny výše zmíněné tvary náležejí k nespisovným útvarům národního jazyka, k jevům obecně-českým. Setkáme se s nimi převážně v neoficiálních mluvených projevech.

V jazykové rovině morfologické spatřujeme v textu vysokou frekvenci užití nespisovných útvarů národního jazyka, zejména útvary obecné češtiny, a to nespisovné koncovky, např.: *slabej, nataženej, zaklesnutej, padesátejch*. Tyto tvary, morfologizované jevy hláskoslovné, vznikají změnou hlásek *ý>ej*, jev nazýváme diftongizace, koncovku *-ej* považujeme za nespisovnou koncovku, jev obecně-český. Dále v textu nacházíme v kontextu nespisovných výrazů jev frekventovaný u 3. osoby plurálu přítomného aktiva, a to redukované koncovky *-aj*, např.: *vyzývaj, ptaj se*. V rovině spisovné češtiny poté sledujeme u koncovky jev, který nazýváme úžení. Jev úžení *é>ý* hodnotíme jako hovorový, který je v textu zastoupen, např. u spojení slov: *bolavý ruce, těžký ramena, slabý tělo*.

V jazykové vrstvě lexikální vidíme zajímavě užitý kontrast mezi slovy hovorovými, např.: *esemeska, bítlsáky* a slovy s knižním příznakem, respektive slovy archaickými, např.: *soumrak, smráká, sychravo, mřít*. Dále se v textu nesetkáváme pouze se slovy českého původu, autor užívá i slov přejatých, např.: *halucinace*. V rovině obrazných

pojmenování se v textu vyskytují převážně tropy, zejména metafory a metonymie, např.: *...ve mně kvete tělo nemoci*, tuto metaforu klasifikujeme jako užitou na základě funkce. Dále podtyp metafory – personifikaci, např.: *...dneska je do mě den divně zaklesnutěj*. V oblasti metonymie, např.: *mladší bítlsáky*, pod tímto slovním spojením rozumíme novější vydání desky Beatles.

V rovině syntakticko-stylistické analýzy, tedy v rovině větné výstavby textu sledujeme, že úryvky jsou pouze třemi větnými celky. Avšak současně vidíme, že větné celky jsou tvořeny souvětími, převážně parataktickými s poměrem slučovacím. Okrajově v textu nalézáme i věty vedlejší, zastoupeny jsou nejpočetněji předmětné věty vedlejší, také přívlastková nebo podmínková věta vedlejší (*...rozjasněný soumrak, čekal-li dříve na den, dnes si stěžuje na vzdálenost noci...*). Veškeré větné struktury jsou podmětové. Na kondenzaci textu se podílí vysoká míra zastoupení koordinací mezi větnými členy (*bolavý ruce, nohy; těžký ramena, ruce*), v textu nenacházíme žádný typ polovětné konstrukce ani sekundární prepozice. V rovině výstavby textu také sledujeme, že každý z textů je z hlediska horizontálního členění jedním odstavcem, který je uveden hlavičkou e-mailové korespondence. Vertikálně text není nijak členěn. Základní funkcí komunikátu je funkce esteticky sdělná.

Z uvedených zjištění můžeme hodnotit užitý jazyk jako velmi autentický, podobný spíše mluvenému projevu než projevu psanému, domníváme se, že ve snaze vtáhnout čtenáře do děje a situací, které mají působit jako přirozená konverzace mezi postavami. Dále užitý nespisovný jazyk v protikladu se slovy knižně zbarvenými a četností tropů hodnotíme jako velmi zajímavý kontrast. Text může čtenáři při hlubší analýze nabídnout neobvyklá slovní spojení a funkčně užitou hru se slovy ve všech vrstvách národního jazyka, to ovšem na první pohled nemusí být zřetelné, protože dominance nespisovných útvarů upozadí při čtení komplikovanost celého textu, respektive textu e-mailové korespondence.

8 SOUČASNÉ POVĚDOMÍ O ON-LINE LITERATUŘE VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

8.1 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum, který je součástí diplomové práce, mapuje současné povědomí o on-line literatuře ve školním prostředí.

Žáci, kteří se účastnili šetření, tedy dnešní školáci, vnímají nová média v podobě mobilních a počítačových zařízení v životě za zcela běžná, od narození jsou s nimi v přímém kontaktu a z výzkumů se dočítáme o jisté intuitivnosti při obsluhování těchto zařízení a pochopení principu, na kterém fungují mnohem dříve, než se naučí číst. *„Zjednodušeně je možno konstatovat, že do světa dnešních dětí zaplněného multimediálními zařízeními si musí kniha, text, verbální sdělení najít cestu, vydobýt si v něm existenční prostor, přičemž komunikace se slovem v elektronické i tištěné podobě klade na uživatele podstatně vyšší nároky než převažující obrazová sdělení.“*⁶⁸

Do výzkumného šetření byli zapojeni pouze žáci středních škol, dále učitelé škol středních a škol základních. Realizace výzkumu probíhala kvantitativním šetřením po dobu dvou měsíců. Byla zvolena dotazníková výzkumná metoda, šetření následně probíhalo skrze on-line dotazníkovou platformu. Výzkumného šetření se zúčastnilo 80 respondentů. Zjištění z poskytnutých odpovědí jsou podrobena hlubší analýze v dílčích kapitolách výzkumného šetření.

Kvantitativní metoda dotazníková byla zvolena z důvodu výběru jasně definovaných proměnných a sledování jejich rozpoložení ve školním prostředí a následného měření vztahů mezi nimi. *„Logické usuzování je v kvantitativním přístupu deduktivní: na počátku je existující teoretické tvrzení, které je na základě precizní operacionalizace převedeno do hypotéz a následně ověřováno. Takto provedený výzkum umožňuje zobecnění získaných výsledků a formulování obecně platných pravidel.“*⁶⁹

⁶⁸ GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Čtenářství žáků základních škol: Primary school pupil reading habits*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-783-3. s. 11

⁶⁹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6. s. 22

8.2 CHARAKTERISTIKA VZORKU

Diplomová práce směřuje k pojetí výuky on-line literatury na středních školách, a proto předkládané výzkumné šetření probíhalo pouze na třetím stupni škol. Zúčastnění pedagogičtí pracovníci, kteří jsou zahrnuti v šetření, realizují poté výuku nejen na středních školách, ale potažmo i školách základních.

Výzkumné šetření probíhalo současně na dvou středních školách v Praze a jedné střední škole v Plzni. Z prostředí hlavního města Prahy se jedná o školy: Karlínská obchodní akademie „Kollárovska“ a Střední škola veřejnoprávní v Praze (TRIVIS). Z prostředí města Plzně se jedná o školu: Obchodní akademie v Plzni. Výzkumného šetření se zúčastnili žáci na středních školách ve všech ročnících.

8.3 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkumné šetření se zaměřuje na pozici on-line tvorby v běžném životě žáka čtenáře a pedagogických pracovníků, na pozici on-line tvorby v českém literárním kontextu a na žákovský čtenářský zájem o zařazení on-line literatury do hodin literární výchovy. Cílem výzkumu je zmapování povědomí o on-line literatuře jako celku a jeho dílčích útvarech v kontextu žáků středních škol a pedagogických pracovníků. Zmapování útvarů on-line tvorby, které jsou pro žáky a učitele čtenářky přitažlivé, či se kterými se jako běžní čtenáři dostávají do kontaktu. Dále na základě výzkumného šetření vyhodnotit slabé a silné stránky této tvorby z pozice žáků a učitelů, zda četba on-line literatury je pro žáky dostupná, zajímavá a zda by mohla být motivující k pravidelné četbě.

Výzkumné šetření je formulováno pomocí třech základních okruhů otázek:

- Který žánr knih a forma textu je čtenářem dnes upřednostňována?
- Jaká je pozice on-line literatury v kontextu všeobecně literárním z pohledu čtenářů, které předpoklady dominují pro pozitivní přijetí a které naopak čtenáře odrazují?

- Je z pozice žáků a učitelů zájem o zařazení on-line tvorby do hodin literární výchovy, nebo se spíše jedná o okrajovou četbu, pracovali by žáci s touto tvorbou rádi, byla by pro ně motivující k pravidelnému čtení?

8.4 HYPOTÉZY

1. Čtenáři v kontextu on-line literatury mají povědomí o její existenci, ale nemají povědomí o jejích žánrech.
2. Čtenáři vnímají jako přednost on-line literatury její interaktivitu a dostupnost. Jako slabé stránky vnímají nedůvěřivost digitálních médií v rámci literatury nebo nedostatečnou propagaci.
3. S on-line literaturou by učitelé i žáci rádi pracovali v hodinách literární výchovy.
4. On-line literatura může být pro žáky motivující k pravidelnému čtení.

Jiří Trávníček ve své publikaci *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* v kapitole Čtení knih a jiná média/volný čas konstatuje: „Fenomén blogu vůbec velmi silně pomáhá čtení; umožňuje najít lidi zaměřené na sci-fi, poezii, romance, konkrétního autora, čímž skýtá příležitost ke sdílení a k vytvoření „čtenářských komunit“. Některá americká nakladatelství, většinou ta vysoko-nákladová, tisknou na závěr knihy webové adresy, kde je možné najít blog toho kterého autora či žánru. (...) Internet tak způsobuje, že se nesmírně rozšiřuje stopa čtení.“⁷⁰

V knize *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize* nalezneme např. myšlenky Norberta Groebena, tedy neměli bychom zkoumat, jak různá média (od filmu přes televizi až k počítači) vytěsňují čtení, ale rozlišovat různé vzorce mediálního užití a sledovat, jakou roli zde hraje čtení. Povaha čtení se mění, přičemž v současné době se nejvíce mění při interakci s jinými médii.⁷¹

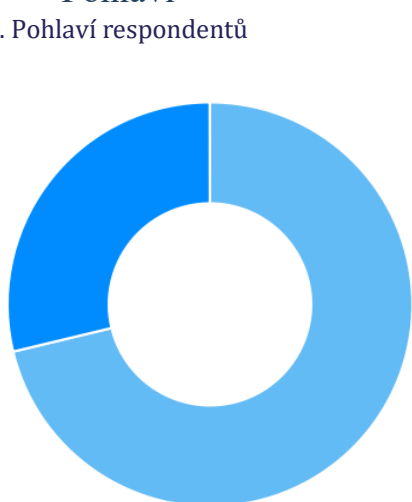
⁷⁰ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*:(2007). Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1. s. 98

⁷¹ Tamtéž, s. 91

8.5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Pohlaví

1. Pohlaví respondentů

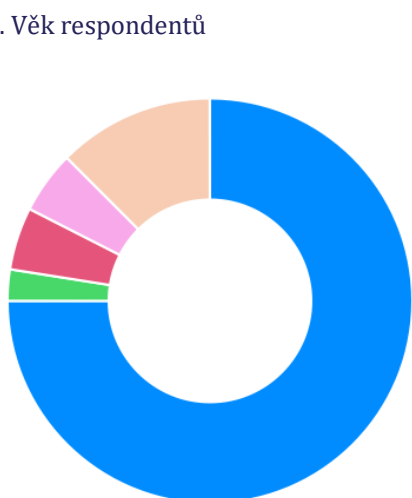

- Žena
- Muž

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Žena	57	71,3 %
Muž	23	28,8 %

Věk respondentů

2. Věk respondentů

- 12–15 let
- 15–20 let
- 20–30 let
- 30–50 let
- 50–70 let
- 70+ let

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
12–15 let	0	0,0 %
15–20 let	60	75,0 %
20–30 let	2	2,5 %
30–50 let	4	5,0 %
50–70 let	4	5,0 %
70+ let	10	12,5 %

Kolik času pravidelně věnujete četbě?

3. Pravidelnost čtení

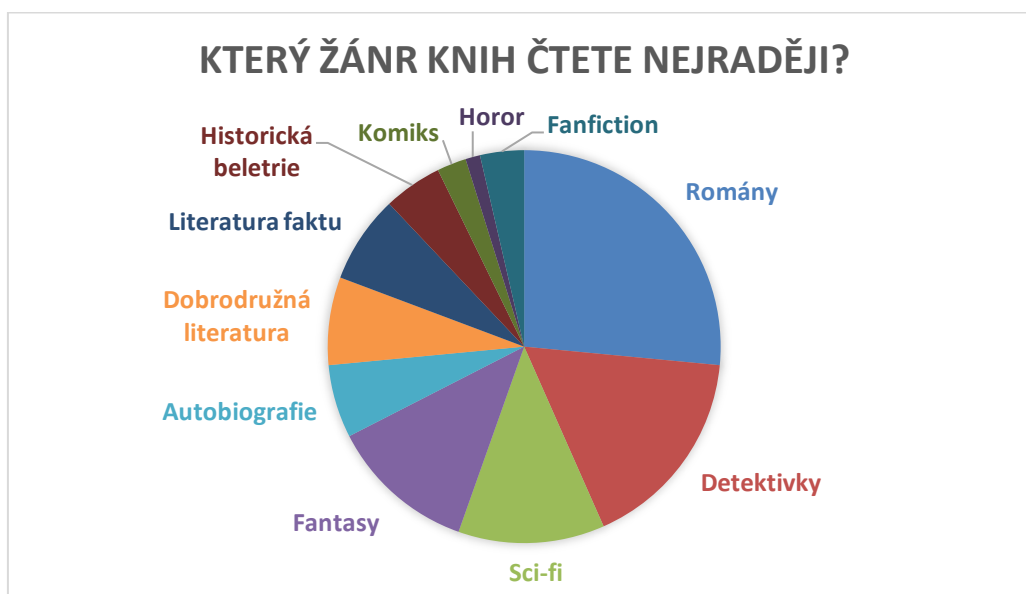

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Denně	15	18,8 %
Obvykle dvakrát týdně	15	18,8 %
Obvykle jednou/dvakrát do měsíce	32	40,0 %
Vůbec	20	25,0 %

Který žánr knih čtete nejraději?

4. Čtené žánry literatury

80x zodpovězeno

Kterou z forem v přístup k četbě volíte nejraději?

5. Preferovaný přístup k četbě

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Knihovny, studovny	29	36,3 %
Knihkupectví, antikvariát	44	55,0 %
Internetové připojení (počítač, mobilní zařízení)	26	32,5 %

Kterou z forem textu preferujete?

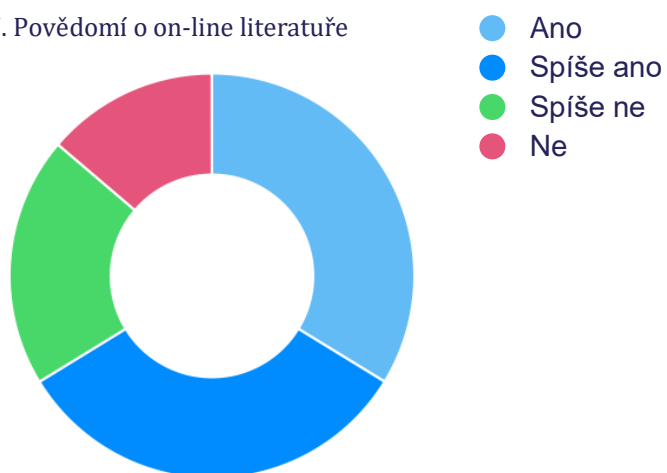
6. Preferovaná forma textu

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Tištěná podoba textu (svázaná kniha)	63	78,8 %
Elektronická verze knih (e-knihy)	17	21,3 %
Audio verze knih (audioknihy)	19	23,8 %

Slyšeli jste již o on-line literatuře?

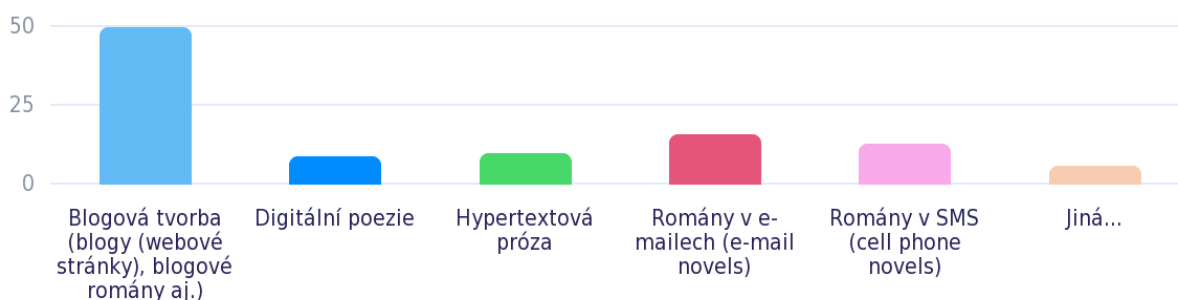
7. Povědomí o on-line literatuře

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano	27	33,8 %
Spíše ano	26	32,5 %
Spíše ne	16	20,0 %
Ne	11	13,8 %

Který z uvedených žánrů on-line tvorby by Vás zaujal, popřípadě ho již znáte?

8. Povědomí o žánrech on-line tvorby

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Blogová tvorba	50	62,5 %
Digitální poezie	9	11,3 %
Hypertextová próza	10	12,5 %
Romány v e-mailech (e-mail novels)	16	20,0 %
Romány v SMS (cell phone novels)	13	16,3 %
Jiná...	6	7,5 %

8.5.1 OVĚŘENÍ HYPOTÉZY 1

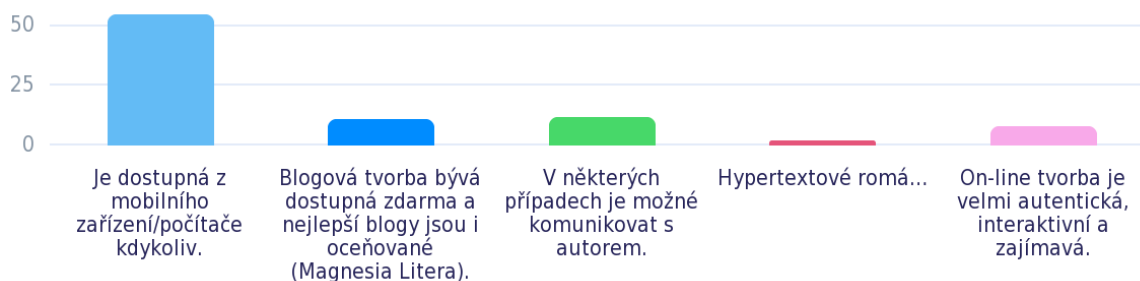
1. Čtenáři v kontextu on-line literatury mají povědomí o její existenci, ale nemají povědomí o jejích žánrech.

První část této hypotézy se potvrdila. Druhá část hypotézy se nepotvrdila, jak můžeme vyčíst z grafu, více než polovina respondentů uvedla, že zná blogovou tvorbu, nebo by ji i zaujala. Velmi zajímavé je zjištění, že povědomí o dílčích druzích on-line tvorby je mezi respondenty také poměrně vysoké.

U odpovědi jiné byly uváděny tyto žánry: fanfiction, fantasy, verneovky. V odpovědích se také vyskytoval název aplikace Wattpad, která je zmíněna v kapitole o amatérských literárních fórech, v této souvislosti velmi významně sdružuje žánr fanfiction.

Pokud jste se již s on-line tvorbou setkali, čtete některý z žánrů, které přednosti má podle Vás?

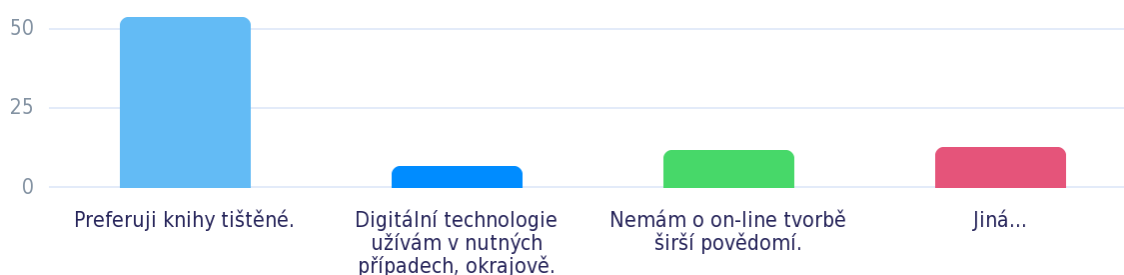
9. Přednosti on-line tvorby

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Je dostupná z mobilního zařízení/počítače kdykoliv.	55	87,3 %
Blogová tvorba bývá dostupná zdarma a nejlepší blogy jsou i oceňované (Magnesia Litera).	11	17,5 %
V některých případech je možné komunikovat s autorem.	12	19,0 %
Hypertextové romány zahrnují animace a zvuky.	2	3,2 %
On-line tvorba je velmi autentická, interaktivní a zajímavá.	8	12,7 %

Pokud on-line tvorbu neznáte, popřípadě nečtete, proč?

10. On-line literatura

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Preferuji knihy tištěné.	54	67,5 %
Digitální technologie užívám v nutných případech, okrajově.	7	8,8 %
Nemám o on-line tvorbě širší povědomí.	12	15,0 %
Jiná...	13	16,3 %

Které důvody podle Vás vedou čtenáře k nezájmu o on-line tvorbu?

11. On-line literatura

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Nedůvěřivost v digitální média v kontextu literatury	15	18,8 %
Domnívám se, že v českém prostředí není tolik rozšířena (nedostatečný překlad).	34	42,5 %
Nutnost stálého připojení k internetu, živé reklamy, četba textu skrz podsvícený monitor aj.	40	50,0 %
Jiná...	5	6,3 %

8.5.2 OVĚŘENÍ HYPOTÉZY 2

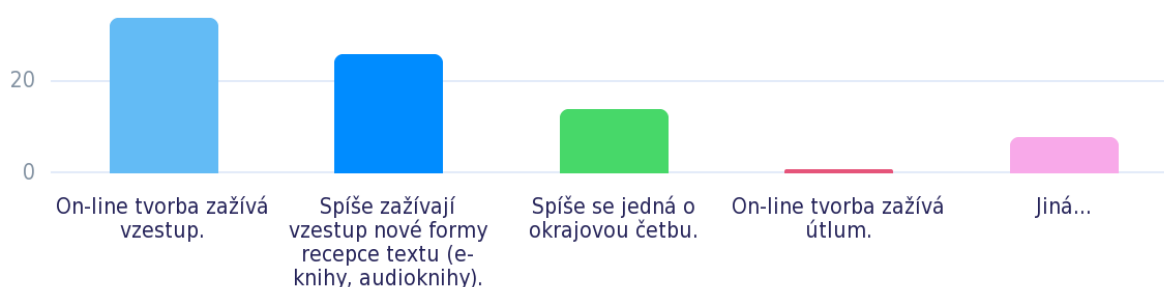
- 2. Čtenáři vnímají jako přednost on-line literatury její interaktivitu a dostupnost. Jako slabé stránky vnímají nedůvěřivost digitálních médií v rámci literatury nebo nedostatečnou propagaci.**

První část hypotézy se potvrdila, více než polovina respondentů uvádí, že dostupnost on-line tvorby vnímají jako její přednost a poté je kladně hodnocena možnost komunikace s autorem. Druhá část hypotézy se spíše nepotvrdila, převažující důvod, který vede k nezájmu o on-line tvorbu, je nutnost stálého připojení k internetu, živé reklamy nebo četba skrze podsvícený monitor, dále pak nedostatečný překlad a rozšíření.

V odpovědi jiné nalézáme tyto sdělení: „Méně přehledné.“ „Myslím, že v současné době je to 50:50. Roli také hraje věk čtenářů. Čím mladší, tím více preferují digitální formu.“ „Využívám ji málo.“ „On-line používám, ale tištěná kniha má své kouzlo. Mohu si do ní dělat poznámky.“ „Všechno střídám.“

Jaká je podle Vás pozice on-line tvorby dnes v běžném životě čtenáře?

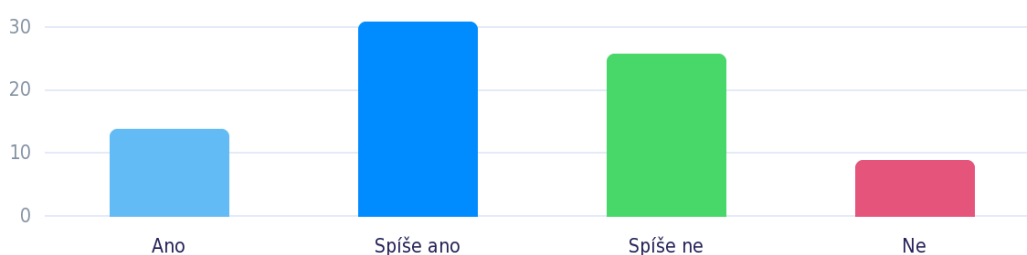
12. Pozice on-line literatury

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
On-line tvorba zažívá vzestup.	34	42,5 %
Spíše zažívají vzestup nové formy recepce textu (e-knihy, audioknihy).	26	32,5 %
Spíše se jedná o okrajovou četbu.	14	17,5 %
On-line tvorba zažívá útlum.	1	1,3 %
Jiná...	8	10,0 %

Domníváte se, že pokud by Vám povědomí o on-line tvorbě bylo zprostředkováno (např. v hodinách literární výchovy, seminářích na VŠ aj.), přečetli byste si některá z děl on-line literatury?

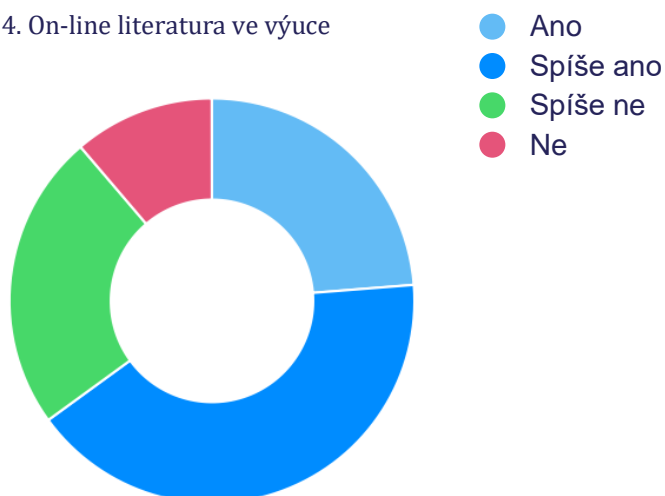
13. On-line literatura

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano	14	17,5 %
Spíše ano	31	38,8 %
Spíše ne	26	32,5 %
Ne	9	11,3 %

Domníváte se, že by žáci/studenti s on-line tvorbu rádi pracovali v hodinách lit. výchovy?

14. On-line literatura ve výuce

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano	19	23,8 %
Spíše ano	33	41,3 %
Spíše ne	19	23,8 %
Ne	9	11,3 %

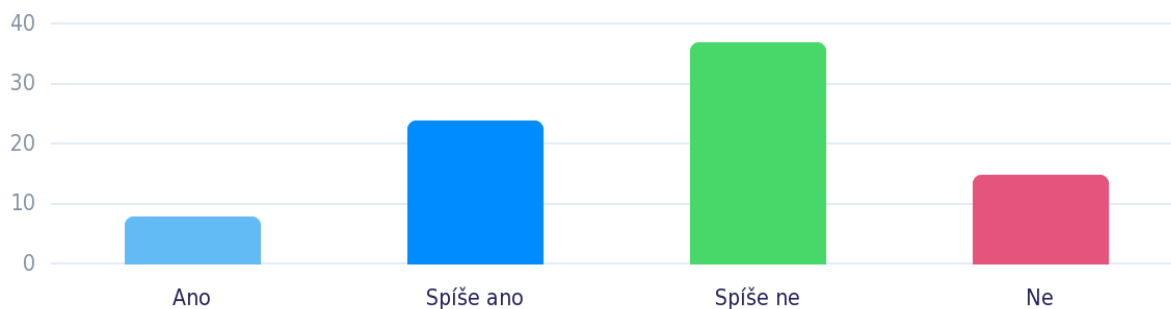
8.5.3 OVĚŘENÍ HYPOTÉZY 3

3. S on-line literaturou by žáci rádi pracovali v hodinách literární výchovy.

Tato hypotéza se potvrdila. Více než polovina respondentů uvádí, že by v hodinách literární výchovy ráda pracovala s texty on-line literatury, nebo by si některá díla přečetla.

Domníváte se, že by tento druh literatury pro Vás byl zajímavý, motivující Vás k pravidelné četbě?

15. Motivace k četbě

ODPOVĚĎ	RESPONZÍ	PODÍL
Ano	8	10,0 %
Spíše ano	24	30,0 %
Spíše ne	37	46,3 %
Ne	15	18,8 %

8.5.4 OVĚŘENÍ HYPOTÉZY 4

4. On-line literatura může být pro žáky motivující k pravidelnému čtení.

Tato hypotéza se spíše nepotvrdila. Avšak pro čtvrtinu respondentů, jak můžeme vyčíst z grafu, by tato tvorba mohla být motivující k pravidelné četbě.

8.6 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkumného šetření se účastnilo více žen v poměru s muži, více žáků (počet 60) v poměru s pedagogickými pracovníky (počet 20). V takovém poměru jsou poté odpovědi zanesené v grafickém znázornění.

Z hlediska pravidelnosti četby nese nejvyšší podíl odpověď: „obvykle jednou/dvakrát do měsíce“. Pokud bychom naše zjištění porovnali například se čtenářskými výzkumy na školách základních, které byly realizovány již dříve, průměrný objem knih či pravidelnost čtení knih se významně neliší. Uvedme například publikaci *Čtenářství žáků základních škol* od autorky Ivany Gejgušové, ve které se dočítáme, že žáci v otázce rozsahu četby za rok uváděli nejčastěji počet 1–4 přečtené knihy za rok. Velmi podobné výsledky vykazují i zjištění popularity některých žánrů. Ve výzkumu lze pozorovat, že jako nejčastěji zmiňovaný žánr knih je román, vzhledem k počtu zastoupení žen je toto zjištění očekávatelné, dále ale významné místo v četbě zastupuje i žánr detektivní, nebo **sci-fi a fantasy**. V porovnání se zjištěními z knihy *Čtenářství žáků základních škol*, ve kterém se dočítáme: „*Sledované respondentky sice nejčastěji sahaly po dívčí próze, ale nezříkaly se ani dobrodružné literatury, fantasy nebo hororu, potvrdilo se, že vstupují do prostoru zdánlivě chlapeckých žánrů rozšiřují své možnosti četby.*“⁷² Je zajímavé, že tyto žánry v on-line literatuře prakticky **dominují**, a proto by mohla tato tvorba žáky zaujmout.

V prvním okruhu základních otázek přináší výzkum následující zjištění: v přístupu k četbě žáci nejčastěji zmiňují knihkupectví, antikvariáty, v menší míře je zastoupen přístup skrze internet. V této souvislosti i dominuje preferovaná forma textu, tedy tištěná podoba textu. E-knihy a audioknihy žáci preferují v menším měřítku, ale poměrově stejně.

V druhém definovaném základním okruhu otázek šetření přináší výzkum tato zjištění: více než polovina respondentů o **on-line literatuře již slyšela**, nebo dokonce on-line literaturu **zná a čte**. Nejvíce dominantní postavení v žánrové rozmanitosti on-line tvorby zaujímá blogová tvorba. Žáci projeví zájem i o žánry – román v e-mailech a SMS román, nejnížší počet respondentů, co do zájmu o žánry on-line literatury, evidujeme u digitální poezie. Mezi přednosti a silné stránky on-line literatury žáci a pedagogičtí pracovníci řadí především její dostupnost. Mezi slabé stránky žáci a pedagogičtí pracovníci řadí

⁷² GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Čtenářství žáků základních škol: Primary school pupil reading habits*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-783-3. s. 29

preferenci ke knihám tištěným, což koresponduje se zjištěními v prvním okruhu základních otázek. Dále pak zmiňují jako nevýhodu podsvícený monitor a živé reklamy, které mohou prožitek z četby narušit.

Ve třetím definovaném základním okruhu otázek šetření přináší výzkum tato zjištění: on-line literatura dle respondentů zažívá vzestup, stejně tak zažívají vzestup nové formy recepce textu (e-knihy, audioknihy), toto zjištění je zajímavé s porovnáním preferovaných forem textů, kde byly uváděny především knihy tištěné. Zde ale sledujeme, že respondenti ve vysokém měřítku uvádí vzestup nejen on-line literatury, ale i forem textu v kontextu nových médií. Dále žáci uvádí, že by měli zájem o zprostředkování charakteristiky on-line literatury a **seznámení se s jejími žánry v hodinách literární výchovy. Učitelé** svůj postoj k zařazení on-line literatury do výuky **potvrzují** ve stejném měřítku, tedy domnívají se, že by žáci s on-line tvorbou pracovali rádi.

Z výzkumného šetření se dozvídáme o progresivitě on-line literatury, která je již v širším povědomí čtenářské obce, dokonce i její žánry a žáci středních škol uvádí, že některé z žánrů i čtou, nebo by měli zájem se o dílčích žánrech dozvědět více. Z posledního grafu se dozvídáme, že tato tvorba by z výzkumného vzorku **pro čtvrtinu žáků mohla být zajímavá a motivující k pravidelné četbě.**

Z hlediska multimediální doby, ve které dnes žáci aktivně užívají nová média a literární tvorba se přesouvá do on-line prostředí zcela nenásilně a volným postupným přechodem, je dnes hodnocena literární kritikou a oceňována, dále se její možnosti rozšiřují a modernizují, korespondují získaná data výzkumného šetření s tímto rostoucím fenoménem a ambicemi on-line tvorby.

ZÁVĚR

Diplomová práce šířeji zkoumá on-line literaturu jako celek, nově vznikající žánry této literatury, či žánry, u kterých spatřujeme tendenci spíše ustupovat. Vybraná tvorba on-line literatury byla podrobena hlubší analýze a byla vydělena specifika této tvorby v českém prostředí a ve světovém literárním prostředí a uvedeny charakteristické rozdíly. Diplomová práce postupuje od vývoje on-line tvorby, kde počátky můžeme vidět již v 60. letech 20. století., dále jsou specifikována nová média u on-line tvorby a jejich vážná role a funkce. V této souvislosti dochází v českém prostředí v některých případech ke stírání hranic, tedy tiskem on-line literatury se vytrácí její primární estetická funkce, která dá vyniknout textu přednostně v nových médiích. Přesto v českém prostředí, pokud tyto žánry vznikají, jsou spíše dostupné v tištěné podobě než v elektronické. V oblasti nových médií pozorujeme stoupající trend e-knih, audioknih a elektronických knihoven.

Do on-line tvorby zahrnujeme literární experimenty, např. hypertextové prózy, jež se vyznačují interaktivností díla nebo digitální poezii, která v českém prostředí není opět rozšířena v takovém měřítku v porovnání se zahraničím. Do žánrů on-line tvorby spadají taktéž blogy a již zmíněné e-mail novels a cell phone novels. To, čím se tato tvorba odlišuje od tištěných textů je především její multimedialnost, a právě již zmíněná více kódovost, tedy na čtenáře tvorba působí audiovizuálními prvky, sled kapitol si čtenář může vybrat sám, nebo se mu báseň rozsype a změní tvar. Tato tvorba je hravá a interaktivní, často se setkáváme s možnostmi komunikace se samotným autorem textu. Ve značném měřítku pozorujeme, že výše zmíněné žánry on-line literatury propojují a spojují prvky sentimentálního románu, a především milostné motivy.

V kontextu on-line tvorby je v českém prostředí stále otázkou ustálení překladu slovních spojení, která jsou zatím volnými překlady v české kultuře, tedy román v e-mailech a taktéž SMS román. Tyto žánry čerpají inspiraci ze zahraniční produkce, ale nevyužívají svých primárních možností, a proto se v odborném diskurzu u těchto žánrů (cell novel a e-mail novel) hovoří, že se jedná spíše o nové komunikační kódy hledané ve způsobech vyprávění a které se objevují s nástupem nových médií v literatuře. Spíše rozvíjení tradice epistolárních románů v kontextu dnešní doby a možnostmi dnešní doby. Tato tvorba taktéž nese postmoderní rysy ve všech svých rovinách, v jazykové i tematické.

Velmi výrazné postavení ale zastává blogová literatura, která je specifická v oblasti on-line tvorby, své postavení na knižním trhu obhájí již několikátým rokem, čtenáři je pravidelně sledována a taktéž literárně hodnocena. Opět se setkáváme se stoupajícím trendem, ve kterém je dnes úspěšná blogová tvorba přenášena do tištěných vazeb vydávána nakladatelstvími.

Z prováděného výzkumného šetření vyplývá, že žáci mají poměrně vysoké povědomí o on-line tvorbě, jako zajímavé hodnotí žánry: blogová literatura, román v e-mailech a SMS román. Zajímavá zjištění přináší výzkum i z hlediska čtených žánrů, jelikož žáci uváděli do žánrů amatérské literární fórum Wattpad, které sdružuje amatérské autory, většinou píšící v duchu sci-fi, fantasy a fan-fiction. Zde sledujeme vysokou progresivitu on-line tvorby v běžném životě žáka čtenáře.

Ve školním prostředí při práci s on-line tvorbou je vhodné tvorbu předkládat v přirozeném prostředí, tedy skrze: dataprojektor, interaktivní tabuli, mobilní zařízení, počítač nebo tablet s využíváním inovativních metod výuky. Dále spatřujeme, že tato tvorba umožňuje efektivní práci z hlediska jazykového rozboru a taktéž z hlediska didaktické interpretace.

Sledujeme, že on-line literatura v českém prostředí využívá jiných přístupů ke čtenáři než v prostředí zahraničním, přesto její trend a popularizace stoupá, žáci tvorbu vnímají pozitivně, rádi by s ní pracovali v hodinách literární výchovy.

Závěrem můžeme on-line tvorbu hodnotit jako progresivní, některé žánry stagnují, jiné nabývají na popularitě, ale mají značný potenciál budovat u žáků vztah k četbě. V budoucnu se pak můžeme setkat s ustálením a rozvíjením této tvorby, ale již dnes jsme svědky počátků vnímání této tvorby jako legitimní součástí literárních žánrů.

RESUMÉ

The diploma thesis examines on-line literature as a whole, the newly emerging genres of this literature, or genres in which we see a tendency to recede.

The selected work of on-line literature was subjected to a deeper analysis and the specifics of this work in the Czech environment and in the world literary environment were divided and characteristic differences were given.

The thesis proceeds from the development of on-line production, where here we can see the beginnings in the 60^s of the 20th century. Furthermore, new media in on-line production and their serious role and function are specified.

In the area of new media, we can observe a rising trend of e-books, audiobooks and electronic libraries.

We include literary experiments in on-line production, such as hypertext prose, which is characterized by the multi-coded nature of the work or digital poetry, which in the Czech environment is again not widespread on such a scale compared to abroad. The genres of on-line creation also included literary blogs and the already mentioned e-mail novels and cell phone novels.

Literary blogs, which has been active for many years, occupies a very significant position among the genres of on-line literature in the Czech environment.

On a large scale, we observe that e-mail novels and cell phone novels connect elements of the sentimental novel, especially love themes.

The research survey, which was attended by 80 respondents, was mostly students and a smaller amount of teachers.

The research showed, that respondents usually read once/twice per month and they prefer the genre of novel, detective or sci-fi/fantasy in printed form.

Nevertheless 70 % of participants were aware of on-line literature and regularly read blog writing, or they know the genres e-mail novels and cell phone novels.

In the school environment when working with on-line work, it is appropriate to present the work in a natural environment. That is, through data projector, interactive whiteboard, mobile phone, computer or tablet using with innovative teaching methods.

We also see that this work enables effective work in terms of linguistic analysis and also in terms of didactic interpretation.

In the end, we can evaluate on-line literature as progressive. This on-line literature can be interesting for students to build a relationship to reading. In this time, we are witnessing the identification of the genres of on-line literature with the printed genres and the great potential of this on-line literature.

SEZNAM LITERATURY

BAETENS, Jan a Jan Van LOOY. 2008. E-Poetry between Image and Performance: A Cultural Analysis. *E-media studies* [online]. [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://journals.dartmouth.edu/cgi-bin/WebObjects/Journals.woa/xmlpage/4/article/288>

BERÁNKOVÁ, Eva a Ladislava LEDERBUCHOVÁ. *Trocha literární teorie: příručka pro literární výchovu žáků 6.-9. ročníků základních škol a nižších ročníků víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-716-8606-9

Cell Phones Put to Novel Use: *Wired* [online]. 2005 [cit. 2021-8-18]. Dostupné z: <https://www.wired.com/2005/03/cell-phones-put-to-novel-use/>

ČEŠKA, Jakub. *Hledání běžeckého těla*. Praha: Togga, 2008. ISBN 978-80-903589-6-6

Dětská literatura a nová média: Referáty a diskusní příspěvky na 21. kongresu IBBY v Oslo. Společnost přátel knihy pro mládež. Brno: Tisk, s. p., 1988

DOOLEY, Ben. Big in Japan: A Cellphone Novel For You, the Reader. *The millions* [online]. 2003, 2008 [cit. 2021-8-19]. Dostupné z: <https://themillions.com/2008/01/big-in-japan-cellphone-novel-for-you.html>

EAGLETON, Terry. *Úvod do literární teorie*. Praha: Triáda, 2005. Paprsek (Triáda). ISBN 80-861-3872-0

Electronic Literature Organization: To facilitate and promote the writing, publishing, and reading of literature in electronic media [online]. Washington State University Vancouver, 2008 [cit. 2021-11-04]

Experimentální tvorba: Digitální poezie. *Současná česká literatura* [online]. 2021 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.soucasnaliteratura.cz/literatura-a-internet/experimentalni-tvorba/>

GEJGUŠOVÁ, Ivana. *Čtenářství žáků základních škol: Primary school pupil reading habits*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-783-3

HAYLES, N. Katherine. Electronic Literature: What is it? *The Electronic Literature Organization* [online]. 2007 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.eliterature.org/pad/elp.html>

HÁJEK, Jonáš, 2007 b. Region bez krajiny. *Poezie (z) jednoho serveru*. Host 23(10)

HECKMAN, Davin a James O'SULLIVAN. Electronic Literature: Contexts and Poetics. *MLA Commons* [online]. 2018 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://dlsanthology.mla.hcommons.org/electronic-literature-contexts-and-poetics/>

HORÁKOVÁ, Jana. *Softwarová studia: k proměnám studií nových médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6739-4

CHATFIELD, Tom. *Digitální svět: 50 myšlenek, které musíte znát*. [Praha]: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-720-3

JINDRÁČEK, Václav, Jiří ŠKODA a Pavel DOULÍK. Prvky konstruktivismu v oborové didaktice literární výchovy – obsahová analýza [online]. 2015, 1-18 [cit. 2021-01-02]. s. 77. Online dostupné z: <https://pdfs.semanticscholar.org/ca97/5dfc4efcab99f327f29c02819ef9b4c32b8a.pdf>

KARFÍK, Vladimír. *Literatura je čitelná: k moderní české próze a poezii*. V Olomouci: Periplum, 2002. ISBN 80-866-2403-X

KRAUSOVÁ, Michaela. Jak se učit angličtinu pomocí podcastů. *Vzdělávací a jazykové centrum* [online]. 9. 12. 2020 [cit. 2021-11-04]. Dostupné z: <https://www.jazz-com.cz/jak-se-ucit-anglictinu-pomoci-podcastu/>

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Obraz moderního člověka v české próze 70. – 90. let 20. století* (B. Hrabal, M. Kundera, J. Křesadlo, L. Vaculík). Sborník příspěvků ze IV. literární laboratoře, konané v Hradci Králové 27. - 28. ledna 2000. 1st ed. Hradec Králové: Gaudemus, 2000. p. 195–202. ISBN 80-7041-939-3

MACEK, Jakub. *Poznámky ke studiím nových médií*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-2106476-8

MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-724-3139-0

NEKVAPIL, Ladislav a Karel PIORECKÝ. *Kultura psaní v dějinách: SMS jako téma a prostředek zápisu literárního textu* [online]. Pardubice, 2016 [cit. 2021-8-21]. Dostupné z: https://www.academia.edu/26007302/SMS_jako_t%C3%A9ma_a_prost%C5%99edek_z%C3%A1pisu_liter%C3%A1rn%C3%ADho_textu. Univerzita Pardubice

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1

PAVLOVSKÝ, Jakub. *Blogeri jakožto literáti*. *CzechLit* [online]. 11. 8. 2020 [cit. 2021-9-10]. Dostupné z: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/blogeri-jakozto-literati/>

PETERKA, Josef a Jiřina TÁBORSKÁ, VLAŠÍN, Štěpán, ed. *Slovník literární teorie*. 2. rozšířené. Praha: Československý spisovatel, 1984. ISBN 22-141-84

PIORECKÝ, Karel. *Česká literatura a nová média*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2578-4 PIORECKÝ, Karel. *Romantismus poučených snůlků*. *Tvar*. Dostupné [online] z: <https://itvar.cz/romantismus-poucenychn-snilku-metamodernismy-v-soucasne-ceske-poezii>, 2021, (16), 16-17. ISSN 0862657X

POŘÍZKOVÁ, Lenka, NAVRÁTILOVÁ, Martina, ed. *Literární a knižní kultura v digitálním věku 2015*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta 2015. ISBN 978-80-87895-49-8

- PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8772-8
- ROUBAL, Pavel. *Informatika a výpočetní technika pro střední školy: [kompletní látka pro nižší a vyšší úroveň státní maturity]*. Brno: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-3228-9
- SLAVÍK, Jan a Jaroslav NOVÁK. *Počítač jako pomocník učitele: efektivní práce s informacemi ve škole*. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8149-5
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize:(2007)*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1
- WALKER RETTBERG, Jill. *The Johns Hopkins Guide to Digital Media* [online]. Bergen, 2014 [cit. 2021-8-25]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281630802_Email_Novel. Univerzita v Bergenu. SN – 9781421412245
- ZEDNÍK, Ladislav [EGIL], 2003. Hlasy uvnitř Totemu. Setkání s redaktory a autory internetového severu www.totem.cz. Rozmlouval Pavel SOBEK. *Weles* 5(18)
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0
- ZOUNEK, Jiří a Martin SEBERA. *SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY: Budoucí učitelé a inovace v oblasti informačních a komunikačních technologií*. Brno, 2005

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

- Graf č. 1: Pohlaví respondentů**
- Graf č. 2: Věk respondentů**
- Graf č. 3: Pravidelnost čtení**
- Graf č. 4: Čtené žánry literatury**
- Graf č. 5: Preferovaný přístup k četbě**
- Graf č. 6: Preferovaná forma textu**
- Graf č. 7: Povědomí o on-line literatuře**
- Graf č. 8: Povědomí o žánrech on-line tvorby**
- Graf č. 9: Přednosti on-line tvorby**
- Graf č. 10: On-line literatura**
- Graf č. 11: On-line literatura**
- Graf č. 12: Pozice on-line literatury**
- Graf č. 13: On-line literatura**
- Graf č. 14: On-line literatura ve výuce**
- Graf č. 15: Motivace k četbě**

PŘÍLOHY

Příloha I: Dotazník

1 Jsem

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Žena Muž

2 Váš věk

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 12–15 let 15–20 let 20–30 let 30–50 let 50–70 let 70+ let

3 Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Základní Středoškolské (s vyučením/bez vyučení, s maturitou/bez maturity) Vyšší odborné Vysokoškolské

4 Kolik času pravidelně věnujete četbě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Denně Obvykle dvakrát týdně Obvykle jednou/dvakrát do měsíce Vůbec

5 Který žánr knih čtete nejraději?

6 Kterou z forem volíte nejraději v přístup k četbě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Knihovny, studovny Knihkupectví, antikvariát Internetové připojení (počítač, mobilní zařízení)

7 Kterou formu textu preferujete?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Tištěná podoba textu (svázaná kniha) Elektronická verze knih (e-knihy) Audio verze knih (audioknihy)

8 Slyšeli jste již o on-line literatuře?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano Spíše ano Spíše ne Ne

9 Pokud jste se již s on-line tvorbou setkali, čtete některý z žánrů, které přednosti má podle Vás?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Je dostupná z mobilního zařízení/počítače kdykoliv. Blogová tvorba bývá dostupná zdarma a nejlepší blogy jsou i oceňované (Magnesia Litera). V některých případech je možné komunikovat s autorem. Hypertextové romány zahrnují animace a zvuky.
- On-line tvorba je velmi autentická, interaktivní a zajímavá.

10 Který z uvedených žánrů on-line tvorby by Vás zaujal, popřípadě ho již znáte?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Blogová tvorba (blogy (webové stránky), blogové romány aj.) Digitální poezie Hypertextová próza Romány v e-mailech (e-mail novels)
- Romány v SMS (cell phone novels)
- Jiná...

11 Pokud on-line tvorbu neznáte, popřípadě nečtete, proč?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Preferuji knihy tištěné. Digitální technologie užívám v nutných případech, okrajově. Nemám o on-line tvorbě širší povědomí.
- Jiná...

12 Které důvody podle Vás vedou čtenáře k nezájmu o on-line tvorbu?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- Nedůvěřivost v digitální média v kontextu literatury
 Domnívám se, že v českém prostředí není tolik rozšířena (nedostatečný překlad).
 Nutnost stálého připojení k internetu, živé reklamy, četba textu skrz podsvícený monitor aj.
- Jiná...

13 Jaká je podle Vás pozice on-line tvorby dnes v běžném životě čtenáře?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

- On-line tvorba zažívá vzestup.
 Spíše zažívají vzestup nové formy recepce textu (e-knihy, audioknihy).
 Spíše se jedná o okrajovou četbu.
 On-line tvorba zažívá útlum.
- Jiná...

14 Domníváte se, že pokud by Vám povědomí o on-line tvorbě bylo zprostředkováno (např. v hodinách literární výchovy, seminářích na VŠ aj.), přečetli byste si některá z děl on-line literatury?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Ne

15 Domníváte se, že by tento druh literatury pro Vás byl zajímavý, motivující Vás k pravidelné četbě?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Ne

16 Domníváte se, že by žáci/studenti s on-line tvorbu rádi pracovali v hodinách lit. výchovy?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano
 Spíše ano
 Spíše ne
 Ne